

UNIVERZITA KARLOVA

Fakulta humanitních studií

Studium humanitní vzdělanosti

**Česká islamofobie pohledem kvantitativních
sociologických šetření**

Bakalářská práce

Lucie Pekárková

Vedoucí: Mgr. Karel Černý, Ph.D.

Praha 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 12.05.2023

Lucie Pekárková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Karlovi Černému, Ph.D. za jeho pomoc, trpělivost a všechny cenné rady. Nadále bych chtěla poděkovat PhDr. Martinu Vávrovi, Ph.D. za pomoc při hledání relevantních výzkumů a doc. PhDr. Danielu Topinkovi, Ph.D. za věnovaný čas.

ABSTRAKT

V bakalářské práci půjde o systematické a kritické zmapování již existujících výzkumů relevantních pro rozbor problematiky islamofobie v České republice. Cílem závěrečné práce je rekonstrukce celistvějšího rámce islamofobních tendencí české veřejnosti prostřednictvím vybraných kvantitativních šetření. Práce se zaměřuje na to, jak česká společnost nahlíží na islám, muslimy a Araby, jakým způsobem se islamofobie vyvíjela v čase a diskutují zde i možné příčiny islamofobní rétoriky (médiá, politika). Vybrané výzkumy se pohybují v rozmezí od roku 1991 do roku 2020. Teoretickou část práce uvede koncept islamofobie, včetně kritické reflexe pojmu samotného a hlavní znaky islamofobie v ČR. Nadále bude ukotvena prostřednictvím konceptů jako je nová xenofobie, postoje, předsudky, stereotypy, sociální distance, teorie „My“ vs „Oni“ a teorie sekuritizace. Metodologickou část tvoří systematická přehledová studie, která představí vybraná šetření a zařadí je do širšího kontextu. Z výsledků analýzy vyplývá, že pohled české veřejnosti na islám, muslimy i Araby nese spíše negativní kontext, každopádně postoje k nim se v čase proměňují a vliv na ně mají především dva důležité milníky: rok 2001 a rok 2015.

Klíčová slova: islamofobie, islám, muslim, Arab, Česká republika

The bachelor thesis will systematically and critically map existing research relevant to the analysis of Islamophobia in the Czech Republic. The aim of the thesis is to reconstruct a more holistic picture of Islamophobic tendencies of the Czech public through selected quantitative surveys. The thesis focuses on how Czech society views Islam, Muslims and Arabs, how Islamophobia has evolved over time and discusses possible causes of Islamophobic rhetoric (media, politics). The selected research ranges from 1991 to 2020. The theoretical part of the thesis introduces the concept of Islamophobia, including a critical reflection on the concept itself and the main features of Islamophobia in the Czech Republic. It will be further anchored through concepts such as the new xenophobia, attitudes, prejudices, stereotypes, social distance and the "Us" vs. "Them" theory. The methodological part consists of a systematic review study that will introduce the selected investigations and place them in a broader context. The results of the analysis show that the Czech public's view of Islam, Muslims and Arabs carries a rather negative context; however, attitudes towards them are changing over time and are influenced primarily by two important milestones: 2001 and 2015.

Key words: Islamophobia, Islam, Muslim, Arabs, The Czech Republic

Obsah

1 Úvod.....	8
2 Teoretický rámec a definice pojmů	10
2.1 Islamofobie.....	10
2.1.1 Kritika pojmu.....	11
2.1.2 Islamofobie v České republice	11
2.1.3 Vývoj islamofobie v České republice.....	12
2.2 Nová xenofobie	14
2.3 Postoje, předsudky a stereotypy	15
2.3.1 Postoje	15
2.3.2 Stereotypy a předsudky	15
2.4 Teorie sociální distance – Bogardusova škála sociální distance.....	16
2.5 „My“ vs. „Oni“	17
2.6 Teorie sekuritizace	18
3 Metodologie	20
3.1 Cíle a otázky přehledové studie	20
3.2 Design vlastní přehledové studie	20
3.3 Kritéria výběru	21
3.4 Kritéria vyřazení.....	22
4 Systematický přehled výzkumů	23
4.1 Design a metody sběru vybraných výzkumů a studií.....	23
4.1.1 Design.....	23
4.1.2 Metody sběru dat (povaha výzkumů a charakter respondentů).....	23
5 Výsledky z kvantitativních šetření.....	25
5.1 Hodnoty a postoje v České republice 1991-2017 (Rabušič 2018).....	25
5.2 Odkud hrozí ČR nebezpečí? (Tomášek 2001)	26

5.3 Etnicita 2002 (Univerzita Karlova 2002).....	27
5.4 Národní identita (ISSP 2003) (Sociologický ústav 2003).....	27
5.5 Detradicionalizace a individualizace náboženství v České republice 2006 (Sociologický ústav 2006).....	28
5.6 Co považuje česká veřejnost za nebezpečí pro naši zemi? (STEM 2015).....	28
5.7 Islám a muslimové v české společnosti 2014 (Topinka 2016)	29
5.8 Jaký je vztah ČR k různým národům a etnikům? (STEM 2011, 2015)	30
5.9 Strach z uprchlíků – odkud se vzal a s čím souvisí (STEM 2015)	30
5.10 Co si Češi myslí o muslimech, Syřanech a Romech? (Kudrnáč, Hrubá 2015).....	31
5.11 Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám v ČR (Červenka, Tuček 2015- 2020)	32
5.12 Vztah a znalosti Čechů k muslimské minoritě 2018 (MEDIAN 2018)	33
5.13 Náboženství (ISSP) 2018 (Sociologický ústav 2018).....	37
5.14 Tolerance k vybraným skupinám obyvatel 2020 (Tuček 2020).....	37
6 Výsledky z vybraných studií.....	39
6.1 <i>The Role Of Public Discourse In Threat Framing: The Case Of Islamophobia In Czech Republic</i> (Bonansinga 2015)	39
6.2 <i>'The battlefield is in Brussels': Islamophobia in the Visegrád Four in its global context</i> (Kalmar 2018).....	40
6.3 <i>„Street-level and government-level Islamophobia in the Visegrád Four countries“</i> (Hafez 2018).....	41
6.4 <i>The Czech Islamophobic movement: beyond 'populism'?</i> (Slaláček, Svobodová 2018)	42
6.5 <i>Obráz „toho Druhého“ v mediálním diskurzu na příkladu muslimů v České republice</i> (Drážďanská 2014).....	44
7 Analýza výsledků.....	46
7.1 <i>Sociální distance Čechů vůči muslimům a Arabům</i>	46
7.2 <i>Postoj, sympatie a antipatie Čechů vůči islámu, muslimům a Arabům</i>	47
7.3 <i>Otázky bezpečnosti ČR a strachu z islámského náboženství a jeho vyznavačů</i>	48

7.4 Představy, které má česká společnost vůči muslimům, Arabům a islámu	48
7.5 Vývoj islamofobie v čase podle kvantitativních výzkumů.....	49
7.6 Hlavní zdroje islamofobie v České republice podle vybraných studií a výzkumů + sociodemografické linie	51
7.6.1 Sociodemografické linie.....	52
8 Závěr	54
9 Seznam použité literatury	56
9.1 Seznam vybraných studií	58
9.2 Seznam vybraných výzkumných zpráv.....	58

1 Úvod

Hlavním tématem mé bakalářské práce je islamofobie v České republice, která je zkoumána pohledem kvantitativních výzkumů. I když se v České republice nachází pouze nepatrná muslimská menšina, protiislámský diskurz je zde velmi silně zakořeněný. Muslimové jsou v České republice velmi často terčem předsudků a stereotypů. Já se v této práci zaměřuji především na to, jak lidé na islám, muslimy či Araby nahlíží na základě výzkumů, které byly vytvořeny jednotlivými výzkumnými organizacemi. Z těchto výzkumů nalezneme odpovědi na otázky, které se věnují strachu z islámu, vztahů s touto skupinou lidí a představám, které česká veřejnost o této skupině má. Rovněž zde bude vysvětleno, odkud islamofobní nálady v ČR přichází nebo také jak se islamofobie vyvíjela v čase.

Cílem práce bylo nashromáždit co nejvíce možných dat, které se s tématem islamofobie v České republice pojí. Z těchto dat byl vytvořen systematický přehled, ze kterého vzešla analýza jednotlivých výzkumných zpráv a vybraných studií.

První část práce představuje teoretický základ a pokrývá jednotlivé koncepty, které s tématem islámského náboženství a jeho vyznavačů souvisí. Především je zde kladen důraz na ty teorie, které se věnují tomu, jak český veřejný diskurz na islám, muslimy a Araby nahlíží, a proč tomu tak je. Vybírány byly teorie, které se rovněž dotýkají kvantitativních výzkumů a studií. Vysvětlen je pojem islamofobie, i s jeho kritickým rámcem a se zaměřením na případ České republiky. Jedna z kapitol se věnuje fenoménu nové xenofobie a napomáhá nám k pochopení toho, jak se islám a jeho vyznavači stávají terčem xenofobních tendencí. Vzhledem k tomu, že můj systematický přehled se věnuje především problematice postojů zastávaných českou veřejností k tomuto tématu, bude zde vysvětlena i definice pojmu postoj, společně s vysvětlením toho, co stereotypy a předsudky jsou a jak vznikají. Na to naváže teorie sociální distance, se kterou pracuje velká část vybraných kvantitativních výzkumů. Teorie Zygmunta Baumana „My“ a „Oni“ bude komparována s problematikou uzavřeného pohledu na islám. A nakonec je představena teorie sekuritizace, která souvisí s jedním z hlavních zdrojů islamofobní rétoriky v České republice neboli s médii.

Druhou část mé bakalářské práce tvoří popis využívané metodologie. V širším měřítku je zde popsán cíl práce, společně s kritérii výběru a kritérii vyřazení. Je zde vysvětleno, co systematický přehled bude popisovat, a jaký design a metody sběru kvantitativní data a

studie využívají. Hlavním cílem zde bylo vytvořit systematický přehled co možná nejvyššího počtu kvantitativních šetření zaměřující se na problematiku postojů k islámu, muslimům a Arabům. Výsledky výzkumů a studií byly důkladně sepsány a rozděleny. K nejdůležitějšímu bodu této závěrečné práce patří analýza nashromážděných dat, která byla pro přehlednost seřazena do několika tematických okruhů, které se zaměřují na témata výzkumných zpráv, zdrojům islamofobních tendencí české veřejnosti či rozdělení podle sociodemografických řezů.

2 Teoretický rámec a definice pojmů

2.1 Islamofobie

Výchozím pojmem, který se touto prací prolíná je pojem islamofobie. Pojem islamofobie se začíná objevovat na přelomu 80. a 90. let. Luboš Kropáček mluví o islamofobii jako o pojmu, který zahrnuje velmi rozmanitou škálu negativních projevů vedoucích až k odporu vůči muslimům a Arabům. (Kropáček 2002). Dále tento pojem definujeme jako určitý pocit nadřazenosti vůči muslimům, spojený s předsudky, stereotypy, diskriminací či nenávisť. Islamofobové svůj postoj neshledávají problematickým, naopak ho považují za správný a přirozený. (Ostránský a kol. 2017) O představení jednotné definice tohoto pojmu se zasloužil především britský think tank The Runnymede Trust, který islamofobii definuje jako *pohled či světonázor zahrnující neopodstatněný strach nebo odpor vůči muslimům, který ústí do praktik vyčleňování či diskriminace*. (The Runnymede Trust 1997: 4). V tomto případě je důležité rozlišovat islamofobii od kritiky islámu, kde je kritika islámu často spojována s konkrétním problémem a podložena fakty, islamofobie naopak pracuje s překrucováním informací či produkováním informací smyšlených. (Ostránský a kol. 2017) Na to navazuje otevřený a uzavřený pohled na islám ustanovený The Runnymede Trust, který tyto dva pohledy (islamofobii a kritiku islámu) diferencuje do konkrétních 8 skupin (viz. tabulka).

Tabulka 1 - Rozdíl mezi pohledy na islám

Uzavřený pohled na islám	Otevřený pohled na islám
Monolitický a statický, neschopný přizpůsobit se novým prvkům	Pokrokový a různorodý s vnitřními rozdíly
Chápán jako oddělený, jiný	Interaktivní, provázaný s ostatními kulturami a náboženstvími
Podřadný, barbarský, sexistický	Odlišné náboženství a kultury, avšak ne podřadný
Islám je nepřítel, agresivní, představující hrozbu	Potencionální partner
Politická ideologie	Upřímnost v podobě náboženské víry
Kritika západu ze strany islámu razantně odmítána	Úvaha o kritice západu
Obhajovaná diskriminace vůči muslimské komunitě	Kritika diskriminace muslimů
Přirozenost a akceptace protiislámského diskurzu	Kritika islamofobie

(zdroj The Runnymede Trust 1997: 5)

Dále můžeme islamofobii rozdělit na ideovou a praktickou, vysokou a nízkou nebo strategickou a populistickou. Ideová islamofobie islám odmítá, považuje ho za neslučitelný s demokratickými hodnotami. Praktická islamofobie se projevuje skrze protiislámské protesty (výstavba mešit, halál, nošení šátku). Vysoká islamofobie operuje s uměřeným jazykem, oproti nízké, která využívá vulgarismů a neznalosti. Další je islamofobie strategická, která je využívána v USA, uplatňovaná především v médiích (globální válka s terorismem) a islamofobie populistická, typická pro Západní Evropu, spojována s muslimskými přistěhovalci a jejich integrací. (Černý 2019)

2.1.1 Kritika pojmu

I přestože se tento pojem využívá v akademickém prostředí už několik desítek let, stále zde nevidíme patřičnou shodu na jeho vymezení. (Ostřanský a kol. 2017) Jedním z problémů toho pojmu můžeme nalézt v kořenu slova „fobie“, který vyvolává pouze strach z islámu, i když je část protiislámského diskurzu zaměřená spíše na předsudky a propracovanou kritiku. (Mareš 2015) Český teolog Ivan O. Štampach je toho názoru, že humanitní obory nemají kompetenci k tomu, aby pracovali s termínem fobie, který se váže k medicínské terminologii a raději by místo islamofobie zavedl pojem antiislamismus. (Štampach in Mareš 2015: 10) Ostřanský (2017) uvádí, že problémem vymezení tohoto pojmu je především nesourodá skupina jeho protagonistů, která často sahá od kultivované kritiky až do polévání obchodů vepřovou krví a rovněž jeho politický přesah. V této práci považují islamofobii za velmi důležitý aspekt a vymezení protiislámských tendencí.

2.1.2 Islamofobie v České republice

Islamofobii v českém kontextu nalezneme na široké škále projevů, od islamofobních příspěvků na sociálních sítích (viz. skupina Islám v ČR nechceme) až po islamofobně orientované představitelé zastávající nejvyšší politická místa (bývalý prezident ČR Miloš Zeman). Islamofobie má v českém prostředí širokou základnu, jejíž míra společenské tolerance vůči muslimům dosahuje vyšších hodnot než u jiných xenofobních agend. (Ostřanský a kol. 2017)

Mareš (2015) uvádí tři základní proudy islamofobie v ČR. Mezi tyto proudy patří: odmítnutí islámu jako jiného náboženství, odmítnutí islámu z nacionálně-radikálních pozic (antisemitismus nahrazen islamofobií) a odmítnutí islámu z liberálních pozic (např. práva žen).

Pro islamofobii v České republice je typické šíření nepravd či polopravd. Účelně je v ČR vytvářen negativní diskurz v otázkách vyznavačů islámu a slepě jsou zde následovány ideologicky orientované organizace a jejich aktivisté, tvářící se jako odborníci na náboženství či jako ochránci demokratických hodnot. (Mendel a kol. 2007)

Od roku 2015 každoročně vychází tzv. *European islamophobia report*, do které jsou zahrnuta i shrnutí islamofobní rétoriky v České republice. V době migrační krize si můžeme povšimnout, že uprchlíky a muslimy česká společnost mezi sebou nerozlišuje. Islám a muslimové se v této době stávají hlavním argumentem protiimigračních sil. (Dizdarevič 2015) K islamofobním tendencím v České republice přispívá jak politická, tak mediální scéna. Muslimská či islámská témata jsou v médiích často spojována s falešnými či poplašnými zprávami. Politická strana SPD, v jejímž čele stojí Tomio Okamura, který byl v roce 2017 jmenován místopředsedou Poslanecké sněmovny ČR, zachází s nesnášenlivostí k islámu a muslimům do takové míry, že prosazuje zákaz islámského náboženství na území ČR, což by narušovala jedno ze základních občanských práv neboli svobodu vyznání. (Dizdarevič 2019) Islamofobie pramenící z mediálního a politického diskurzu je níže analyzována v kapitole 7.6.

2.1.3 Vývoj islamofobie v České republice

V této podkapitole bych chtěla představit periodizaci islamofobního diskurzu v České republice podle dvou vybraných publikací. Mareš (2015) ve své knize *Ne islámu!* identifikuje devět fází protiislámské politiky na českém území. Mendel a kol. (2007) ve své knize *Islám v srdci Evropy* představuje vývoj islamofobie v čase skrze jednotlivé historické události pramenící z prvního střetu s islámskou kulturou až po události z roku 2001. Pro větší přehled budou tyto události rozděleny, podobně jako u Mareše, do několika fází.

Mareš (2015) i Mendel a kol. (2007) zaznamenávají první fázi protiislámské politiky na českém území už v 16. a 17. století, kterou tvoří především odezva na Osmansko-habsburské války. Rovněž zde nalezneme i islamofobně orientovaný spis od Václava Budovce z Budova nesoucí název *Antikorán*. Válka s Turky zformovala nazírání na islám až do 20. století. Toto meziobdobí lze považovat za druhou fázi protiislámské politiky. (Mareš 2015)

Třetí fáze spadá do období první republiky, kde nastává odpor vůči registraci muslimské obce. Registrace proběhla v roce 1941, ovšem po pádu nacistického režimu nebyla tato registrace uznána. (Kropáček in Mareš 2015: 76)

Čtvrtá fáze se vztahuje k období komunistického režimu a tzv. umírněným represím, kde byli vyznavači islámu sledováni, ovšem násilná perzekuce v tomto období vůči muslimům neprobíhala. (Mareš in Mareš 2015: 76) Po pádu komunismu, okolo roku 1995 nastává pátá fáze pro kterou byly typické protesty vůči stavbě mešity v Brně. (Mareš 2015)

Šestá fáze nastala po teroristických útocích 11. září 2001 v USA, po kterých se silně rozšířil protiislámský diskurz, který v České republice zastávali především představitelé konzervativního a křesťansko-sionistického spektra. Na tento fenomén navazuje fáze sedmá (první dekáda 21. století), ve které se islamofobní rétorika dostává na internetové stránky. (Mareš 2015)

V osmé fázi neboli na přelomu první a druhé dekády se začínají formovat protiislámská sdružení, je založena facebooková skupina Islám v ČR nechceme a Miloš Zeman (zvolený prezidentem v roce 2013) se vyjadřuje k islámskému tématu s negativními konotacemi. (Mareš 2015)

Poslední, devátou fázi Mareš (2015) datuje do druhé polovinu roku 2014, kde se skupina Islám v ČR nechceme dostává do popředí protiislámské tematiky, islamofobní politiku začíná prosazovat Tomio Okamura a ve veřejné sféře se prosazuje islamofob Martin Konvička.

Mendel a kol. (2007) za první fázi české islamofobie považuje rok 1878, ve kterém došlo ke střetu českých jednotek s bosenskými muslimy, a tedy seznámení se islámskou vírou. Jako druhou fázi můžeme označit převzetí moci komunistické strany až do jejího pádu (1948-1989). Tato fáze je zde popsána ostražitou cenzurou vůči islámskému náboženství a muslimům, islamofobie však byla v tomto období spíše utlumena. Třetí fáze započala po listopadu 1989. Pro toto období bylo typické, že se česká společnost musela vypořádat s množstvím nepřesných, často až lživých zpráv o společenských vědách a mimoevropských kulturách a jejich politice. Poslední, čtvrtá fáze spadá do doby po teroristických útocích v USA (11. září 2001), zde odpor a odsudky vůči islámu a muslimům nabraly ideologických podob.

2.2 Nová xenofobie

„Posledním zdrojem nepřátelství ke kulturně odlišným přistěhovalcům není rasismus, nýbrž islamofobie.“ (Barša 2006: 4)

Pavel Barša (2006) představuje pojem nové xenofobie, kde etnické a rasové předsudky vůči novousedlíkům nahrazují předsudky náboženské a ideologické. Islám označovaný jako totalitní systém se stává nepřítelem liberální demokracie, a proto neslučitelný s hodnotami moderní západní společnosti. Pokud přistěhovalecká skupina není schopna dodržovat základní normy liberální demokracie měla by se vrátit zpět do své země. První zemí, kde se projeví tyto islamofobně naladěné tendence bylo Nizozemsko, kde se v politice otevřeně začaly hlásat protipřistěhovalecké postoje.

Barša (2006) zde představuje čtyři základní rozdíly mezi novou xenofobií a původní xenofobií evropské extrémní pravice. Prvním rozdílem je už výše zmiňovaný posun, ve kterém se etnicita s kulturou dostávají do pozadí a nahrazuje je náboženská a ideologická identifikace dané skupiny. Konzervativní přístup spojený se starou xenofobií je nahrazen hodnotami jako je svoboda a rovnost, s důrazem na svobodu slova a rovnost mužů a žen, proti kterým se islám označovaný jako totalitní systém staví do opozice. Druhý rozdíl má základ v sociologii. Xenofobie evropské krajní pravice byla poháněna především nižší a nižší střední třídou na rozdíl od xenofobie nové, jejíž hlavní protagonisté jsou lidé ze střední a vyšší třídy. Třetí rozdíl tkví v zacílení nové xenofobie. Stará xenofobie se soustředila na judaismus s Židy, novým terčem se v tomto případě stává islám společně s Araby. Židé se vzdali své výjimečnosti, dokázali se asimilovat a stát se právoplatnými členy západní civilizace, tím nepřizpůsobivým a cizím se stali muslimové a Arabové. Poslední rozdíl, související s předchozím, je rozdíl geopolitický. Izrael se stal přítelem Západu projevující USA velkou podporu v její válce proti teroru vyhlášenou po útocích 11. září 2001.

Nová xenofobie pramení z dvou aspektů. Prvním zdrojem této xenofobie je už výše zmiňovaná americká válka proti teroru, která vytvořila napětí mezi Západem a islámským světem. Jednou z odpovědí na tento aspekt by mohla být separace evropské a americké zahraniční politiky či změna amerického působení na Středním východě. Za druhý zdroj nové xenofobie je označena problematická integrace další generace muslimských potomků. Evropské společnosti mají právo dožadovat se u přistěhovalců k přijetí základních politicko-právních institucí, avšak nemají právo zasahovat do jejich osobního života a

náboženského přesvědčení. Odmítnutí nové xenofobie by znamenalo odmítnout přesvědčení, že islám, fundamentalismus a terorismus je jedno a to samé. (Barša 2006)

2.3 Postoje, předsudky a stereotypy

2.3.1 Postoje

K této bakalářské práci neodmyslitelně patří tématika meziskupinových postojů, se kterými se setkáváme v podobě kvantitativních výzkumů v druhé části práce, kde se zaměřujeme na výzkumy veřejného mínění týkající se otázek na muslimy, islám a Araby.

Meziskupinové postoje nám představují vztah k jednotlivým sociálním skupinám. (Graf a kol. 2015: 24) Pro samotný koncept postojů neexistuje jednoznačná definice. Šmídová a kol. (2017) nám představují dvě rozdílná paradigmat, jak termín uchopit, s přihlédnutím na jednotlivé definice postojů. V prvním případě můžeme postoje vnímat jako naučené a stabilní. Postoj nám zde určuje, jak daný subjekt hodnotíme a jaké způsoby jednání k němu budeme zastávat. Druhé paradigma souvisí s teorií konstruktivismu, která se ohraňuje vůči naučenému a stabilnímu vnímání postoje, a naopak mluví o tom, že postoje jsou utvářeny až na místě (tzv. constructed on the spot) v daném okamžiku, podle dostupných informací. Pro dotazníková šetření je vhodnější volit přístup konstruktivistický, který se vypořádává jak s problematikou tzv. nepostojů, tak se sociální přizpůsobivostí při výzkumech (lidé se v těchto případech snaží přizpůsobovat etickým normám a jejich odpovědi mohou být zkreslené).

Graf a kol. (2015) uvádí trojí rozdělení meziskupinových postojů, spojených s psychologickými procesy, na kognitivní, behaviorální a emocionální, načež mezi kognitivní procesy patří stereotypy, předsudky a diskriminace, které budou níže reflektovány.

2.3.2 Stereotypy a předsudky

Stereotypizaci můžeme definovat jako automatický proces, na jehož základu stojí sociální kategorizace, která nám zprostředkovává pocit homogenity v členské skupině, čímž zjednodušuje stereotypizaci vnější skupiny, tedy skupiny, která nenáleží k té mé. Lidé mají často tendenci vyhledávat takové informace, které jejich stereotypy utvrzují.

Společenským důsledkem stereotypů může být diskriminace menšinové skupiny obyvatelstva daného státu. (Graf a kol. 2015)

Samotný předsudek vychází ze stereotypu a projevuje se skrze generalizaci. Allport charakterizuje předsudek jako něco přirozeného, čímž si člověk „zjednodušuje“ svět a

vyhraňuje se proti cizímu a neznámému. Předsudek se nejčastěji formuje takovými informacemi, které lze označit jako nespolehlivé či dokonce hoaxy. (Allport in Šmídová a kol. 2017) Z předsudečného chování můžeme vytyčit 5 emocí, které pociťujeme k „cizí“ skupině. Mezi tyto emoce patří: strach, odpor, opovržení, hněv a žárlivost. (Graf a kol. 2015)

2.4 Teorie sociální distance – Bogardusova škála sociální distance

U každého člověka si můžeme vytvořit imaginární přímku, na které se nachází ostatní příslušníci. Spojitost mezi jednotlivcem a ostatními příslušníky můžeme měřit skrze sociální distanci neboli vzdálenost, která se zvětšuje, pokud se snižuje míra a intenzita sociálního styku. (Bauman 1990)

Pokud řešíme problematiku vzdálenosti mezi lidmi či skupinami narazíme na mnoho konceptů, kterými sociální distanci můžeme uchopit. (Šafr 2008) Poměrně vysoká část výzkumů, kterým se budu věnovat v mé přehledové stati vychází z toho, že měří míru sociální distance obyvatel České republiky. Využívanou metodou je v jednotlivých výzkumech Bogardusova škála sociální distance. Bogardusova škála se specializuje především na etnickou, národnostní a rasovou sociální distanci, cílem je tedy zjistit, jaký odstup si lidé drží k daným skupinám obyvatel. Je zde vysoká provázanost mezi předsudky a měřením sociální distance. (Petrušek 1970) V mém případě se bude jednat o sociální distanci k muslimům, která je „řešena“ otázkou o sousedství.

Jádro sociální stratifikace a identity už nestojí pouze na třídních rozdílech, ale postupně se přidávají i rozdíly sociální a kulturní. K třídní analýze se přidává pojetí sociální distance s interakčním přístupem, z čehož vychází, že i když zkoumané skupiny spatřujeme jako značně odlišné mohou si být i v tomto případě sociálně blízké, pokud mezi nimi probíhá pravidelná interakce, a to například v podobě přátelství či partnerství. (Šafr 2008)

V knize *Inventura předsudků* autoři potvrzují, že kvantitativní výzkumy jsou užitečné poskytnutí základního přehledu pro ilustraci předsudečnosti mezi obyvateli České republiky k tzv. „jiným“. (Šmídová a kol. 2017) Míra sociální distance zde byla řešena v otázkách nepřijatelnosti sousedského vztahu a tolerance k vybraným skupinám obyvatel v České republice z výzkumů od CVVM, které budou zahrnuty v mé přehledové studii rovněž, já se však budu specializovat pouze na muslimy či Araby. Důležité je i zmínit, že způsob dotazování silně ovlivňuje odpovědi respondentů. Respondenti odpovídají odlišně, pokud se například ptáme na toleranci k lidem s jiným náboženským vyznáním, nebo

pokud otázku více konkretizujeme a ptáme se na toleranci k muslimům. (Šmídová a kol. 2017)

2.5 „My“ vs. „Oni“

„Oni nejsou my a my nejsme oni.“ (Bauman 1990: 44)

Bauman (1990) představuje ve své knize teorii My a Oni, kde „My“ tvoří skupinu, do které patřím, které rozumím a ve které se cítím v bezpečí. Protipólem k „My“ jsou „Oni“ neboli skupina, ke které nepatřím, k níž chovám podezření, nevím, co se v ní děje a předpokládám, že tato skupina ke mně chová stejný odpor jako já k ní a postupuje proti mým zájmům. Z nepřátelství a strachu vůči cizí skupině se vytváří předsudek, který je spojován s tendencí zveličovat negativní představu o této skupině. S čímž koresponduje i koncept islamofobie, kde vytváření „vlastního islámu“ jako nepřizpůsobivého a hodného odporu má základy v mystifikaci a vytváření si falešných faktů. (Ostřanský a kol. 2017)

Skrze teorii „My“ a „Oni“ se dobře zkoumá rasa a etnicita, jedním z důvodů je jistá uzavřenost menšinové skupiny od majoritní společnosti. (Šafr 2008) V našem případě se muslimové v České republice veřejnému prostoru spíše vyhýbají, k čemuž mají své důvody vyplývající ze xenofobního naladění české společnosti, avšak pokud má dojít k etablování, které se napřímo odehrává ve veřejném prostoru, měl by se islám projevovat veřejně a kolektivně. (Topinka 2016)

V diferenciaci mezi „My“ a „Oni“ si nejen utváříme diskurz, ve kterých se „ti druzí“ liší od „nás“, ale rovněž si vytváříme předpoklady k tomu, jak se k těmto „druhým“ budeme chovat a zacházet s nimi. Často máme tendenci formovat identitu „druhých“ na základě jedné sociální kategorie (gender, rasa, etnicita atd.), podle níž tuto skupinu definujeme. (Yuval-Davis 2010)

Pokud porovnáme uzavřený pohled na islám a muslimy (viz. Tabulka 1) a nejobecnější islamofobní stereotypy s dichotomií mezi „My“ a „Oni“ můžeme nalézt několik propojujících prvků. Skupinu „Oni“ v tomto případě tvoří vyznavači islámu muslimové. Bauman (1996: 44) hovoří nejen o dvou odlišných skupinách, ale také o dvou rozdílných pojetích, kde proti sobě stojí *sympatie a antipatie, jistota a strach, důvěra a podezření, vzájemná pomoc a agresivita*. V pojetí islámu jako nepřizpůsobivého a neslučitelného se západními liberálními hodnotami nalézáme spojitost, v níž „oni“ a „my“ se nachází na opačných pólech. Ke skupině druhých nechovám důvěru a předpokládám, že postupuje proti mým „liberálním“ zájmům. Rovnítko mezi islámem, islámským fundamentalismem a

terorismem budí antipatie vůči vyznavačům tohoto náboženství. Agresivita vůči muslimům se nejen v České republice projevovala skrze protiislámské demonstrace, napadání muslimských žen či polévání arabských obchodů krví. Mezi typické kliše patří rovněž to, že všichni muslimové vyznávají jeden jediný islám a stávají se oběťmi toho náboženství, což značí jasnou neinformovanost a překrucování faktů.

2.6 Teorie sekuritizace

„Definice hrozby je vždy kognitivním a sociálním konstruktem.“ (Beck in Tkaczyk 2017: 94)

U pojmu sekuritizace doposud nepanuje přesná shoda na jeho definici. Z hlediska tématu věnujícímu se islámu, muslimům a Arabům jsem se rozhodla využít výklad této teorie od Buzan, Waever a de Wilde, kde sekuritizace spočívá v tom, že určitý problém definujeme jako bezpečnostní hrozbu. Tato hrozba vyžaduje mimořádná opatření, která mohou přesahovat běžné politické postupy. Problém je definován jako bezpečnostní hrozba z důvodu, že je takto prezentován. Ve skutečnosti hrozbou není. (Buzan, Waever a de Wilde in Tkaczyk 2017: 94)

První, kdo teorii sekuritizaci rozvíjí je tzv. kodaňská škola, kde sekuritizace prochází dvěma procesy. Na počátku je problém sekuritizován (stává se bezpečnostní hrozbou) sekuritizujícím aktérem, který ho jako existenční hrozbu prezentuje. Poté přichází druhý proces, kde tento sekuritizující tah musí být přijat „publikem“. (Buzan, Wæver and de Wilde in Balzacq 2011: 57)

Důležitá je v tomto ohledu definice publika, u které panují jisté neshody. Waever publikum představuje jako skupinu lidí, která je často mylně považována za obyvatelstvo či občany, ovšem je důležité si uvědomit, že charakter publika závisí na politickém systému či povaze problému. (Buzan, Waever a de Wilde in Balzacq 2011: 59)

Za typické příklady sekuritizace Balzacq (2011) uvádí imigraci a tzv. válku proti terorismu. U procesu imigrace i války proti terorismu dochází ke spojení národní identity s národnostní bezpečností. Kvůli nárůstu obav z imigrace a terorismu se ve veřejném diskurzu častěji začínají prosazovat populistické a extremistické tendence. (Tkaczyk 2017)

Tagliapietra (2021) ve svém článku popisuje propojení mezi médii a sekuritizací ve dvou směrech. V prvním se média stávají živnou půdou pro sekuritizující aktéry. V mediích mohou sekuritizující aktéři šířit své koncepty. V druhém směru média nemusí předkládat

objektivní výsledky, což může potencionálně vést k požadavku po bezpečnosti. Média mají schopnost ovlivňovat realitu. Tento vliv přispívá k narativům sekuritizujících aktérů, kteří vyvolávají pocit strachu a polarizace a staví se do pozice jediného řešení této bezpečnostní situace, která však neexistuje. Topinka a kol. (2016) tuto koncepci rozvíjí s přihlédnutím na problematiku obrazu muslimů a islámu v médiích. Sociální vyloučení a diskriminace vůči této skupině obyvatelstva může napřímo souviset s jejich stereotypizací v mediálním prostoru, podle kterého se řídí vnímání naší společnosti.

Teorie sekuritizace se pojí s vidinou islámu a muslimů jako bezpečnostní hrozby v českém veřejném diskurzu. Toto stanovisko nám předkládají jednotlivé výzkumy věnující se bezpečnosti v ČR, které můžeme nalézt v kapitolách *Výsledky z kvantitativních šetření (5)* a *Otázky bezpečnosti ČR a strachu z islámského náboženství a jeho vyznavačů (7.3)*

3 Metodologie

V následující kapitole jsou představeny jednotlivé cíle a otázky, které budou sledovány v bakalářské práci, společně s tím charakterizují žánr mé práce. Ten bude tvořit přehledová studie realizovaných výzkumů se zaměřením na téma islamofobie v České republice. Nadále bych chtěla představit jaký typ přehledové studie jsem si vybrala a proč, jaká kritéria byla využita v rešerši výzkumů, které výzkumy byly označeny za relevantní pro mou práci a také výzkumy, které byly vyřazeny.

3.1 Cíle a otázky přehledové studie

Má bakalářská práce se snaží o komplexnější pohled na postoje české společnosti k muslimům, popřípadě islámu a Arabům jako k etnické skupině. Cílem mé přehledové studie bylo nashromáždit všechny relevantní výzkumy k danému tématu ve stanoveném časovém období od prvního do posledního dostupného šetření, tedy od roku 1991 do roku 2020, vše shrnout a analyzovat výsledky z jednotlivých šetření. Skrze systematický přehled výzkumů se snažím objasnit, jestli existuje určitý specifický faktor, který by ovlivňoval českou společnost k negativnímu postoji vůči muslimům.

Přehledová studie si klade otázky:

- a) Jaké výzkumy byly na dané téma v České republice provedeny?
- b) Jakou metodologii využívají vybrané výzkumy?
- c) Které metody sběru dat byly použity v dosavadních výzkumech?
- d) K jakým závěrům došly vybrané výzkumy?
  1. Jaké sociodemografické řezy ovlivňují islamofobní postoje v ČR?
  2. Jaký je nejvýznamnější faktor negativního konstruktů „jiného“ v podobě muslima v České republice?
- e) Jak se vyvíjely v čase islamofobní tendence v českém prostředí?

3.2 Design vlastní přehledové studie

Účelem přehledové studie je poskytnutí nejširšího možného přehledu dosavadního bádání v dané oblasti. Mou vybranou oblastí jsou jednotlivé postoje české společnosti k muslimům, Arabům a islámu. S vybranými publikacemi studie pracuje skrze uspořádání, klasifikaci, porovnání a následné zhodnocení dle určitých kritérií. (Šanderová 2005)

J. Mareš (2013) ve své studii představuje až 11 typů přehledových studií. Vzhledem k vybranému tématu a jednotlivým výzkumům, které byly použity jsem si z těchto typů

vybrala systematický přehled. Tento typ studie vychází z pokud možno úplného přehledu dosavadního zkoumání daného tématu za zvolené časové období. Systematický přehled se zaměřuje na kvantitativní studie, které jsou důkladně analyzovány a hodnoceny. V mém případě jsou to kvantitativní výzkumy zaměřené na otázky týkající se muslimů, Arabů a islámu v české společnosti.

3.3 Kritéria výběru

Důležitým bodem, který by měla přehledová studie obsahovat jsou kritéria pro zařazení a kritéria pro vyřazení. (Mareš 2013) Rešeršním požadavkem bylo tedy nalézt výzkumy, které se věnují muslimům, islámu či Arabům pohledem veřejného mínění, nadále jsem chtěla do přehledové stať přidat několik studií, které řeší možné příčiny islamofobních postojů v České republice.

Zdrojem pro provedení rešerše byly vybrány datové archivy společností CVVM, STEM, MEDIAN, FOCUS a ČSDA, nadále bude využita publikace *Hodnoty a postoje v České republice 1991-2017* (Rabušič a kol. 2018) a kniha *Muslimové v Česku*, kde jsou popsány výsledky výzkumu *Islám a muslimové v české společnosti 2014* (Topinka 2016). Pro vybrané studie, zaměřující se na islám a muslimy v České republice byly využívány odborné databáze UKAŽ a EBSCO. Klíčová slova pro vyhledávání v jednotlivých databázích byla použita: islamofobie, muslim, islám, Arab, Česká republika.

Mezi hlavní kritéria výběru patřilo rovněž kritérium dostupnosti. Bylo potřeba, aby jednotlivé výzkumy nebo studie byly dostupné v online nebo papírové podobě.

Mezi další kritéria patřil jazyk. Kvantitativní výzkumy vybrané pro přehledovou studii byly vyhledávány v databázích věnujících se především obsahu v České republice, proto jsou také všechny provedené v českém jazyce. V jednotlivých studiích vybraných pro bakalářskou práci jsem využívala kromě jazyka českého také jazyk anglický.

Zvolené časové omezení bylo vybíráno skrze první dostupné výzkumy věnující se islámskému tématu v České republice. Důležité je, že „pravý“ protiislámský diskurz se začíná formovat až v první dekádě 21. století, čemuž odpovídají i roky jednotlivých výzkumů, které na toto téma byly provedeny. (Topinka 2016) Abychom si však mohli vytvořit ucelený rámec a sledovat vývoj islamofobie v České republice v čase, budou zde využity i výzkumy z 90. let 20. století (*Hodnoty a postoje v České republice 1991-2017*, *Odkud hrozí ČR nebezpečí atd.*).

Pro porovnání vývoje v čase bude také využita kniha *Ne islámu!* od Miroslava Mareše (2015) a *Islám v srdci Evropy* od Miloše Mendela a kol. (2007).

3.4 Kritéria vyřazení

Vyřazeny byly výzkumné zprávy a studie, které nekorespondovaly s výše zmiňovanými požadavky. Důležitým faktorem bylo nalézt ty výzkumy a studie, které se alespoň z části problematice postojů k islámu, muslimům či Arabům věnují, a zároveň jsou dostupné pro veřejnost.

Výzkum *Česká veřejnost o tzv. Islámském státu* (Červenka 2017) určitá kritéria splňoval, avšak nekorespondoval napřímo s tématem, tedy nedotýkal se problematiky postojů k islámskému náboženství, ale pouze postojům k islámské teroristické organizaci. Vyřazen byl rovněž výzkum *Postoj české veřejnosti k přijímání uprchlíků* (Červenka, Pilecká 2017), který se rovněž věnuje problematice Islámského státu, ale není specifikován na samotný islám či muslimy. I když je výzkum *Tolerance k vybraným skupinám obyvatel* do statě zařazen, analyzována je výzkumná zpráva pouze z roku 2020, protože až tento rok výzkumníci zařadili muslimy do jedné z vybraných kategorií, proto byly ostatní výzkumné zprávy vyřazeny.

Vyřazeno z přehledové stati bylo rovněž několik studií, které se neshodovaly s výše zmíněnými požadavky. První vyřazená studie: *Czech Public Opinion on Turkey's Accession to the EU: An Analysis through the Lenses of Sociological and Discursive Institutionalism* (Pelín Ayan Musil 2015). I když se tato studie zabývá problematikou „jiných“ v českém veřejném diskurz, zaměřena je především na to, jak česká společnost nahlíží na problematiku tureckého vstupu do EU. Studie *Reprezentace muslimské ženy v populární literatuře a její vliv na českou čtenářskou veřejnost* (Eva Čermáková a kol. 2015) byla vyřazena z toho důvodu, že jejím záměrem je představení toho, jak je konstruován obraz ženských románů v muslimském prostředí. Veřejné mínění o muslimech se v tomto článku napřímo promítá, ovšem nenalezneme zde zdroj, který by toto mínění konstruoval. Poslední vyřazenou byla studie: *Motivy a strategie migrace muslimského obyvatelstva do České republiky* (Hejduková 2018). Tato studie byla z počátku do přehledové stati zahrnuta, ovšem došla jsem k závěru, že motivace muslimského obyvatelstva k migraci do ČR s mým tématem napřímo nesouvisí.

4 Systematický přehled výzkumů

4.1 Design a metody sběru vybraných výzkumů a studií

4.1.1 Design

Výzkumy zahrnuté v mé bakalářské práci byly zvolené za účelem zmapování postojů české společnosti k muslimům, islámu a Arabům. Za hlavní ukazatele konceptu islamofobie v České republice byly v této práci vybrány kvantitativně zaměřené výzkumy věnující se tématu muslimů, islámskému náboženství či etnické skupině Arabů. K měření postojů a názorů veřejnosti na určité téma se hojně využívají výzkumy veřejného mínění, u nichž se jedná o reprezentativní a vědecké šetření. Tato kvantitativní výzkumná šetření zaměřující se na postoje využívají různé metody sběru dat jako např. osobní dotazování, telefonické dotazování či online dotazník. (SIMAR 2023) K jasnějšímu vhledu do problematiky je důležité si kvantitativní přístup správně definovat.

Kvantitativní výzkumná strategie je charakteristická tím, že vysvětluje určité předem vymezené výseky sociální reality prostřednictvím toho, že určité jevy kvantifikuje s využitím standardizovaných měřicích nástrojů. Cílem kvantitativní strategie výzkumu je přinést takové poznání, které je možné spolehlivě zobecnit, ať již na širší populaci, či na určitou kategorii jevů. Spolehlivost závěrů souvisí s metodou výběru vzorku a je posouditelná díky využívání metod statistické analýzy. (Novotná a kol. 2019: 29)

4.1.2 Metody sběru dat (povaha výzkumů a charakter respondentů)

V této kapitole se zaměříme na to, jaké metody sběru dat využily vybrané výzkumy a studie. V empirických výzkumech se jedná o metodu dotazníkového šetření. Nejčastěji vybírané výzkumy využívají tzv. metody CAPI a PAPI. U kvantitativní metody sběru dat CAPI se jedná o standardizovaný dotazník, v němž jsou odpovědi respondentů zaznamenávány do notebooku nebo do tabletu. Metoda sběru dat PAPI se vyznačuje tím, že respondent skrze tazatele vyplňuje své odpovědi do vytištěného standardizovaného dotazníku. (Naše metody 2023)

Jeden z výzkumů (*Vztah a znalosti Čechů k muslimské minoritě*) využívá rovněž metodu sběru dat CAWI, v níž se data sbírají skrze online dotazník. (Naše metody 2023)

Kvótní výběr respondentů byl zaznamenán u většiny vybraných šetření. Ovšem ve výzkumu *Náboženství ISSP 2003* se vyskytuje výběr pravděpodobnostní a u publikace

Hodnoty a postoje v České republice 1991-2017, která nám v přehledových tabulkách popisuje výsledky z European Values Study najdeme výběr pseudonáhodný. Respondenti byli vybíráni podle dosaženého věku 18 let a více nebo podle dosaženého věku 15 let a více.

Dvě z vybraných studií využívají metodu komparativní. Konkrétně komparaci offline a online hnutí („Street-level and government-level Islamophobia in the Visegrád Four countries“) a komparaci východní a západní islamofobie („The battlefield is in Brussels“: Islamophobia in the Visegrád Four in its global context).

Nadále zde nalezneme studii, která se zaměřuje na kvantitativní analýzu, respektive na metodu obsahové analýzy (Obraz „toho Druhého“ v mediálním diskurzu na příkladu muslimů v České republice). A studii, která se věnuje kvalitativnímu výzkumu skrze pozorování a polostrukturované rozhovory (The Czech Islamophobic movement: beyond ‘populism’).

5 Výsledky z kvantitativních šetření

5.1 Hodnoty a postoje v České republice 1991-2017 (Rabušič a kol. 2018)

Tato publikace byla vybrána, protože nám představuje vývoj jednotlivých postojů české společnosti na široké časové škále od roku 1991 až do roku 2017. Publikace využívá čísla z mezinárodního výzkumného programu European Values Study. Postoj vůči muslimům je zde vymezen otázkou o susedství, konkrétně: „Které ze skupin lidí byste nechtěl(a) mít za susedy?“ a postupně specifikován podle pohlaví, věku, vzdělání, obce a regionu. Výzkum je v tomto případě prováděn v devítiletém intervalu. Výsledky zde tedy vychází z roků 1991, 1999, 2008 a 2017. Dle časového vývoje zde můžeme nalézt stoupající tendence k vyšší míře distance od této skupiny lidí. Tento výzkum nám potvrzuje, že protiislámský diskurz se začíná formovat především v první dekádě 21. století (události z 11. září 2001). (Topinka 2016)

Z hlediska pohlaví zde nalezneme vyšší tendence distance k muslimům od mužů, avšak ve většině případů pouze o několik málo procent, pouze v roce 1991 je ženy v distanci k muslimům předbíhají o 5 %.

Věkové rozdíly jsou uspořádány do čtyřech kategorií: 18-29, 30-44, 45-59, 60+. Dle předložených výsledků výzkumu je zde patrné, že s přibývajícím věkem roste distance k muslimům, rozdíly uvedené v procentech mezi mladší a starší věkovou skupinou jsou nejvíce patrné v roce 1991 a 2017. Načež v roce 1991 se vyjádřilo, že nechtějí mít muslima za suseda 21 % respondentů z kategorie 18-29 let, u kategorie 60 + je to až 33 %, i přestože v této době ještě nebyl protiislámský diskurz v ČR napřímo formován. Rok 2017 nám přináší vysoký skok distance u všech věkových skupin, s nejvyšším rozdílem u kategorie 18-29 let, kde se polovina respondentů vyjadřuje k distanci v otázce o susedství, u starších věkových skupin je to až 62 %.

V rámci vzdělání z výzkumu vychází, že od roku 1991 do roku 2008 lidé s vysokoškolským a středoškolským vzděláním vykazují menší distanci k muslimům oproti lidem se základním či výučním listem. V roce 2017 však můžeme vidět, že rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi v otázce o susedství nejsou natolik rozdílné. Zajímavé je však poukázat na to, že lidé se středoškolským vzděláním vykazují vyšší distanci k muslimům 58 % než lidé se základním 53 %. Nejvyšší distanci vykazují lidé s výučním listem, která činí až 64 %.

Mezi počtem obyvatel v obci žádný patrný rozdíl nepanuje. Nejtolerantnější jsou obce, které mají 100 000 + obyvatel, stále se však pohybujeme v roce 2017 okolo 50 %.

Regiony jsou rozděleny na Prahu, Čechy a Moravu. Čechy z předložených výzkumů vykazují nejvyšší míru distance k muslimům. Kromě roku 2008, kdy Čechy přesahují až 30 % oproti ostatním regionům, které se drží okolo 20 %, se regiony v procentech významně neliší. Jak je předpokládáno v roce 2017 je distance nejvyšší u všech regionů (až 58 %).

5.2 Odkud hrozí ČR nebezpečí? (Tomášek 2001)

Tento výzkum se věnuje oblasti bezpečnosti v České republice od roku 1999 do roku 2001, konkrétně otázkám: „Jak velké nebezpečí představují pro naši zem následující okolnosti“ a „jaké faktory se skrývají za hodnocením míry nebezpečnosti rozličných rizik.“ V našem případě se zaměřujeme především na to, jak respondenti odpovídají na jednu z vyznačených okolností, kterou tvoří *rostoucí vliv muslimů v Evropě*.

Respondenti na první otázku odpovídají skrze ordinální proměnnou, tedy na devítibodové škále kde 1 značí žádné nebezpečí a 9 velmi velké nebezpečí. Mezi roky 1999 až 2001 průměrná hodnota na stupnici u „rostoucího vlivu muslimů v Evropě“ každoročně vzrostla. Rostoucí tendence ve zkoumaných letech je následující: rok 1999 5,57; rok 2000 6,02 a rok 2001 6,98.

Výzkum nám rovněž nabízí srovnání z dubna 2001 a listopadu 2001, kde vidíme zvýšení skoro o jednu celou jednotku. Zvýšily se nejen obavy z rostoucího vlivu muslimů v Evropě, ale také obavy z terorismu. Jak samotná tisková zpráva uvádí, vliv na tento stoupající trend má především medializace boje proti terorismu. Zvýšení obav v roce 2001 tedy může napřímo souviset s událostmi 11. září 2001.

Druhá otázka týkající se faktorů ovlivňujících hodnocení míry nebezpečnosti jednotlivých rizik nám odhaluje tři hlavní faktory. *První faktor poukazuje na netolerantní xenofobní postoje či hodnotové orientace obyvatel. Druhý projektuje do hodnocení postoje nacionalistické, vyjadřující zejména obavy ze ztráty národní identity a politické suverenity při procesu integrace s vyspělým západem. Třetí faktor artikuluje strach z nejasné a nečitelné situace Ruska a Balkánu.* (Tomášek 2001)

První faktor, jak výzkum popisuje, úzce souvisí s rostoucím vlivem muslimů, projevující se v české společnosti skrze xenofobní postoje vůči této skupině obyvatel, související se

strachem z kriminality a násilí, s čímž je tato skupina spojována. Co se týče stratifikačních řezů, můžeme zde nalézt větší toleranci u lidí do 30 let a vyšší obavy u lidí starších 60 let. Překvapivě zde výzkum také poukazuje na to, že ideologická orientace zde nevykázala mezi výsledky žádnou významnost, i když bylo předpokládáno, že lidé levicově orientovaní a lidé s nižším vzděláním budou méně tolerantní vůči těmto skupinám obyvatel.

5.3 Etnicita 2002 (Univerzita Karlova 2002)

Výzkum realizovaný Centrem výzkumu vývoje osobnosti a etnicity se v jednom ze svých oddílů zaměřuje na vztah k lidem různé národnosti a náboženské příslušnosti, kde nalezneme čtyři otázky týkající se muslimů, konkrétně tedy: „Je podle Vás normální nebo nepřijatelné kamarádit se s někým, kdo je muslim; je podle Vás normální nebo nepřijatelné spolupracovat s někým, kdo je muslim; je podle Vás normální nebo nepřijatelné chodit s někým, kdo je muslim; je podle Vás normální nebo nepřijatelné vzít si někoho, kdo je muslim.“

U otázky věnující se přátelství s muslimem můžeme vidět, že přes 40 % respondentů považuje přátelství s muslimem za naprosto normální, 18 % respondentů považuje přátelství s muslimem za zcela nepřijatelné. Podobné výsledky nalezneme i u otázky ohledně spolupráce s muslimem. Pokud se však přesuneme do otázek věnujících se romantickému vztahu nalezneme obrat, kdy vyšší podíl respondentů odpovídá na poslední dvě otázky spíše negativně. Až 268 (34,2 %) respondentů z celkových 783 přijde zcela nepřijatelné chodit s někým, kdo je muslim. V otázce manželství s muslimem se počet respondentů hodnotící manželství s muslimem za zcela nepřijatelné ještě zvýšil, a to až na 45 %.

Z tohoto výzkumu tedy vyplývá, že lidé nemají problém s muslimy navazovat přátelské či pracovní kontakty, avšak už jsou méně tolerantní k navázání vztahů „romantických“ s touto skupinou.

5.4 Národní identita (ISSP 2003) (Sociologický ústav 2003)

Výzkum národní identity spadá pod mezinárodní program výzkumů ISSP (International Social Survey Programme), který se zaměřuje především na problematiku postojů vůči různým skupinám obyvatel. Hovoříme zde především o výzkumu národního cítění a národní identity. Zde se zaměřujeme především na otázku: „Jaké skupiny obyvatel by

respondent nechtěl mít za sousedy?“ a to konkrétně jak respondenti odpovídají na muslimy.

Oproti ostatním výsledkům z předložených výzkumů zde nalézáme vysokou toleranci vůči muslimské skupině. Skoro 90 % respondentů odpovídá na otázku o sousedství s muslimy pozitivně, tedy v tomto případě kategorií „nevadí“.

5.5 Detradicionalizace a individualizace náboženství v České republice 2006 (Sociologický ústav 2006)

Tento sociologický výzkum realizovaný Sociologickým ústavem Akademie věd ČR se zaměřuje na otázky týkající se náboženských trendů v ČR. Jednu z kategorií tohoto výzkumu tvoří otázka týkající se náboženství islámu, respektive otázka zaměřující se na sympatie a nesympatie vůči tomuto vyznání.

Respondenti odpovídali na 7 bodové škále, kde 1 znamenala „naprosto nesympatický“ a 7 „naprosto sympatický“. Převažující odpovědi v tomto případě tvoří stanovisko „naprosto nesympatický“ a to skoro u poloviny respondentů. Pokud se podíváme na to, kolik respondentů nese pozitivnější vztah k islámu pohybujeme se pouze okolo 2-3 %.

5.6 Co považuje česká veřejnost za nebezpečí pro naši zemi? (STEM 2015)

Tento výzkum organizace STEM se zabývá problematikou bezpečnosti, konkrétně: „Jak velké nebezpečí představují pro naši zemi vybrané negativní faktory?“ Jeden z daných negativních faktorů tvoří islámský fundamentalismus, na který se v tomto případě zaměříme podrobněji. Výsledky z výzkumu byly získané z roku 2007, 2011, května 2015 a září 2015.

Respondenti hodnotí jednotlivé negativní faktory na devítibodové škále, kde 1 značí „žádné nebezpečí“ a 9 „velmi velké nebezpečí“. V letech 2007 a 2011 se odpovědi respondentů na islámský fundamentalismus příliš neliší, důležité je však zmínit, že více než polovina respondentů označuje islámský fundamentalismus za velmi velké nebezpečí. Vysoký skok nám však přináší rok 2015, kde až 85 % respondentů považuje islámský fundamentalismus za velmi velké nebezpečí. V roce 2015 Evropa zažívá rekordní příliv uprchlíků. V tomto roce se v České republice rovněž začínají prosazovat různé islamofobně orientované skupiny např. Islám v ČR nechceme. (Mareš 2015)

5.7 Islám a muslimové v české společnosti 2014 (Topinka 2016)

Výzkum publikovaný v knize *Muslimové v Česku* vychází z roku 2014 a zaměřuje se na *vnímání a interpretace islámu v kontextu české společnosti, na to, jak je islám akceptovaný a jak jsou přijímáni jeho nositelé.* (Topinka 2016: 230) Výzkum je rozdělen do 3 kategorií: akceptace pobytu a liminarita, užívání veřejného prostoru – přijetí a islám vstupující do veřejného prostoru.

Jedna z prvních otázek se věnuje „povolování pobytu přistěhovalým muslimům“, kde se odpovědi rozdělovaly na neudělení žádného pobytu, udělení trvalého pobytu, udělení dlouhodobého pobytu a udělení pouze krátkodobého pobytu. Na základě výsledků Topinka (2016) uvádí, že 70,9 % dotázaných jsou ochotni přidělit muslimům pobyt, avšak spíše se přiklání k pobytu krátkodobému (32,3 %). Téměř 30 % by neumožnilo přistěhovalým muslimům pobyt vůbec.

Další otázka byla směřována na muslimskou rodinu, konkrétně povolení pobytu muslimským rodinám. I přestože by se mohlo zdát, že otázka týkající se rodiny by mohla zmírnit distanci vůči muslimům, více než polovina respondentů by pobyt muslimským rodinám neumožnila. (Topinka 2016)

V otázce „nevpouštění muslimů do země“ a „přijetí muslima jako dočasného návštěvníka ČR“ se setkáváme s obdobnými odpověďmi. Na otázky odpovídají respondenti ano nebo ne. Až 32,4 % odpovídajících by nevpustili muslima do země vůbec a více než 70 % respondentů by muslimy přijali jako dočasné návštěvníky ČR. (Topinka 2016)

Výzkum se rovněž zabýval jednotlivými důvody, které přijdou respondentům relevantní pro přijetí muslimů do země. Z předloženého výsledku vyplývá, že jsou odpovídající solidárnější (více než polovina) k přijetí muslimů, pokud je důvodem útěk před válkou, přírodní katastrofa, nedostatečné podmínky ke vzdělání či špatná zdravotnická péče, tedy pokud se jedná o důvody, za které daný člověk nenese odpovědnost. Pouze třetina respondentů by umožnila pobyt muslimům v případě špatného sociálního systému či kvůli nízké mzdě. (Topinka 2016)

Další otázka je zaměřena na islám, konkrétně jak moc respondentům přijde islám slučitelný či neslučitelný s naší kulturou. Zde můžeme vidět, že odpovídající vidí islámskou a naší kulturou jako dva antagonistické póly. Více než 80 % souhlasí s tím, že islám je naprosto neslučitelný s naší kulturou. (Topinka 2016)

Výzkum se podrobněji zajímá otázkou vstupu islámu do veřejného prostoru tedy, co konkrétně si česká společnost představuje jako problematickou činnost muslimů a co naopak lze tolerovat. Na výběr respondenti měli 21 položek, které měly označit na sedmibodové škále, kde 1 znamená „vůbec by mi to nevadilo“ a 7 „velmi by mi to vadilo“. Jako nejvíce problematické dotázaní označili (nad 70 %) uplatňování islámského práva a trestů a rituální porážky zvířat. Více než polovině respondentů by rovněž vadila islámská politická strana, svolávání k modlitbám, stavba modliteben, úplné zahalování těla, islámské pořady pro děti či modlení se na veřejnosti. Tolerantnější přístup respondenti vykazují k položkám jako jsou: muslimské svatební obřady, pohřbívání na obecních úřadech, podávání základních informací o islámu na středních školách. Nejméně problematické pro respondenty je vyučování arabštiny v jazykových školách. (Topinka 2016)

5.8 Jaký je vztah ČR k různým národům a etnikům? (STEM 2011, 2015)

Tento výzkum zprostředkovaný organizací STEM měří, jaký postoj mají občané České republiky k jednotlivým národům a etnikům. Dostupné výzkumy máme z let 2011, 2012, 2014 a 2015. Postoj je měřen otázkou o sousedství: „Jak byste nesl(a), kdybyste měl(a) za souseda.“ My se zaměříme na to, jak lidé odpovídali na jednu z národností, konkrétně na Arabů.

Jak uvádí výzkum z roku 2011, lidé jsou tolerantnější k národnostem, ke kterým mají relativně blíže geograficky, kulturně a historicky. Z toho vyplývá, že mezi národnostmi, u kterých respondenti odpovídali spíše negativně se nachází Afghánci, Arabové a Čechenci, které mají podobné kulturní základy. Do výsledků se rovněž promítají obavy z terorismu u těchto skupin. Až 64 % respondentů by mělo problém mít za souseda Araba a pro 13 % respondentů by to bylo zcela nepřijatelné.

Roky 2012, 2014 a 2015 se nesou v podobném duchu, avšak můžeme zde vidět mírné zvýšení počtu respondentů, kteří by sousedství s Arabem označili za zcela nepřijatelné (v roce 2015 19 %) a naopak snížení počtu respondentů, kteří by v tomto sousedském vztahu neviděli žádný problém (v roce 2015 je to pouhých 19 %).

5.9 Strach z uprchlíků – odkud se vzal a s čím souvisí (STEM 2015)

Výzkum realizovaný společností STEM v roce 2015 se zaměřil na strach z uprchlíků a s čím tento strach souvisí. Obavy z uprchlíků zde byly automaticky propojeny se strachem z islámu. Respondenti zde odpovídali na dvě otázky: "Máte Vy osobně strach z uprchlíků, kteří by získali azyl v ČR?" a "Někteří lidé nemají ani tak strach ze samotných uprchlíků,

bojí se daleko více rozšíření islámu v naší zemi. Máte v souvislosti s uprchlíky i Vy strach z islámu?" Jak bylo popsáno v kapitole o nové xenofobii, což se jednoznačně promítá i v tomto výzkum, islámské náboženství je automaticky spojováno s fundamentalismem a terorismem, což je hlavním indikátorem strachu u většiny respondentů. (Barša 2006)

V porovnání výsledků těchto dvou otázek můžeme vidět, že pokud otázku specifikujeme přímo na islám odpovědi respondentů se ve velké míře liší. 69 % respondentů má strach z uprchlíků obecně, avšak přes 80 % nemá ani tak strach ze samotných uprchlíků jako má velké obavy z islámu.

Výzkum nám zprostředkovává i podrobnější analýzu podle věku a vzdělání. Podle věku bylo zjištěno, že lidé patřící do věkové skupiny 18-45 vykazují menší obavy z islámu než starší věkové skupiny, avšak i u mladší věkové skupiny se pohybujeme okolo 78 %, u starší věkové skupiny je to 86 %. Pokud se podrobněji zaměříme na rozdíly podle vzdělání můžeme vidět, že lidé vyučení (84 %) a lidé s dokončeným středním vzděláním (83 %) vykazují vyšší obavy z islámu než lidé se vzděláním základním (80 %) a vysokoškolským (76 %). Tento iracionální strach je motivován především emocemi, nedůslednou informovaností (médií) a v ukvapeném hledání zdroje problémů.

5.10 Co si Češi myslí o muslimech, Syřanech a Romech? (Kudrnáč, Hrubá 2015)

Výzkum realizovaný Sociologickým ústavem AV ČR v roce 2015 se zaměřuje na postoj české společnosti k vybraným národnostem a etnikům v době migrační krize. Respondenti se v tomto výzkumu měli zaměřit na vlastnosti jednotlivých skupin a na 5 bodové škále určit, která nejlépe jednotlivou národnost či náboženskou skupinu vystihuje. Nadále se výzkum věnoval otázce inteligence a preference kultury: „Myslíte si, že některé rasy či etnické skupiny se rodí méně inteligentní než ostatní?“ a „Když se zamyslíte nad dnešním světem, řekl(a) byste, že některé kultury jsou mnohem lepší než jiné, nebo že jsou si všechny kultury rovny?“ My se zaměříme na odpovědi u skupiny muslimů.

Muslimové jsou v tomto výzkumu nejvíce spojováni s agresí, porušováním zákonů a nemorálností. Zajímavé je, že ani jeden z respondentů by nepřisoudil muslimům atribut mírumilovní. Zdrojem těchto představ, jak uvádí tisková zpráva, budou nejpravděpodobněji útoky muslimských teroristických skupin, které česká společnost automaticky spojuje se všemi vyznavači islámu.

Češi jsou přesvědčeni (více než polovina), že některé rasy a etnika jsou méně inteligentní než jiné a až 70 % respondentů by označilo některé kultury jako lepší než ostatní. Tímto způsobem lidé odpovídají především u Syřanů, muslimů a Romů.

Výzkum zde poukazuje na to, že sociodemografické charakteristiky na odpovědi nemají přímý vliv. Ani lidé, kteří se prokázali jako více znalí v tématech uprchlické krize nejsou více tolerantnější k těmto skupinám. Tento výzkum však potvrdil, že negativní přístup k muslimům má vazby s negativním postojem k Evropské unii a s přesvědčením, že přistěhovalci pouze využívají sociální systém a jsou neochotni do něj přispívat.

5.11 Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám v ČR (Červenka, Tuček 2015-2020)

Výzkum realizovaný společností CVVM je zaměřen na sympatie a antipatie, které česká společnost přisuzuje k jednotlivým národnostem a etnikům. Výzkum byl proveden v letech 2015 až 2020. Tento vztah byl měřen na pětibodové škále, kde 1 znamená „velmi sympatičtí“ a 5 „velmi nesympatičtí“. Jednou ze zkoumaných národností byly Arabové, na kterou se vzhledem k tématu zaměříme.

V roce 2015 pouze 5 % dotázaných vyjádřilo k Arabům sympatie a až 70 % vyjádřilo nesympatie. Výzkum potvrdil, že mezi vysokoškolskými absolventy a mladší generací se objevuje více lidí, kteří by označili Araby za sympatické. Dalším sociodemografickým činitelem byla životní úroveň, kde se ukázalo, že s poklesem životní úrovně klesají sympatie k Arabům.

V roce 2016 se nesympatie k Arabům zvýšily o 5 %, v roce 2017 máme stejný výsledek, avšak tentokrát se Arabové umístili jako nejvíce nesympatičtí vůči ostatním národnostem, umístili se níže než Romové, což nebylo do té doby zvykem. Antipatie k této skupině jsou spojeny s několika faktory jako je kriminalita, migrace, pracovní zapojení či nelegální pobyt.

V dalších letech nesympatie vůči Arabům mírně klesají. Výzkum z roku 2018 uvádí, že postoj k Arabům závisí na životní úrovni respondentů. Respondentům, kteří deklarují nižší životní úroveň přijdou Arabové méně sympatičtí (50 % z nich uvádí odpověď „velmi nesympatičtí“) oproti respondentům s vyšší životní úrovní, kterým připadají Arabové velmi nesympatičtí ve 34 %. V roce 2018 se v České republice konají prezidentské volby, čehož výzkum využívá a uvádí rozdílné hodnocení vůči Arabům u voličů Miloše Zemana a Jiřího

Drahoše. Voliči Miloše Zemana mají k Arabům vyšší antipatie než voliči Jiřího Drahoše (45 % ku 32 % u odpovědi „velmi nesympatičtí“).

V roce 2019 se Arabové stále nachází na poslední příčce, kde až 40 % odpovídajících by označilo Araby za velmi nesympatické. Tento výzkum uvádí, že postoje vůči Arabům závisí na věku, životní úrovni a tím, koho dotázání volili za prezidenta. U věkového rozložení se zde opět projevují starší generace jako méně tolerantní vůči Arabům (44 % označilo odpověď „velmi nesympatičtí“) oproti generacím mladším (31 % označilo odpověď „velmi nesympatičtí“). Podle životní úrovně až 57 % respondentů s nižší životní úrovní označují Araby za velmi nesympatické na rozdíl od respondentů s vyšší životní úrovní, kteří označili Araby za velmi nesympatické ve 36 %. Lidé, kteří volili Miloše Zemana v prezidentské volbě drží k Arabům vyšší antipatie, stejně jako v roce 2018, oproti voličům Jiřího Drahoše.

Rok 2020 přináší mírný pokles u nesympatií vůči Arabům a uvádí, že muži obecně vykazují negativnější vztah k Arabům než ženy, stejně jako starší generace oproti generaci mladší.

5.12 Vztah a znalosti Čechů k muslimské minoritě 2018 (MEDIAN 2018)

Výzkum realizovaný společností MEDIAN se zaměřuje na postoje Čechů k muslimskému obyvatelstvu v České republice. Výzkum je rozdělen do několika okruhů:

1) znalost muslimů 2) postoje k muslimům 3) zdroje informací a xenofobie Čechů 4) na čem závisí naše postoje k muslimům.

V prvním okruhu je výzkum postaven na otázkách: zda respondenti nějakého muslima znají, vzdělanost muslimů přicházejících do ČR, zda respondenti zaznamenali nějaké aktivity muslimské komunity, a jestli respondenti někdy navštívili zemi, kde převažuje islámské náboženství.

Na otázce: „Znáte osobně nějakého muslima/muslimku?“ můžeme vidět, že převažující odpovědí je, že žádného muslima/muslimku Češi neznají (80 %). Pokud však lidé nějakého muslima znají je to s nejvyšší pravděpodobností (50 %) kolega v práci. Dalšími možnostmi byl soused (24 %), příbuzný (10 %), kamarád či známý (6 %).

V otázce týkající se vzdělanosti by dotázání nejčastěji přisoudili muslimům pouze vzdělání základní (33 %) nebo středoškolské (30 %), s vysokoškolským vzděláním respondenti u muslimů spíše nepočítají. Podle srovnání s výsledky ČSÚ je patrné, že u muslimského

obyvatelstva naopak převažuje vzdělání středoškolské a vysokoškolské. Jak tedy z výzkumu vychází, lidé jsou zvyklí muslimům v rámci otázky o vzdělání přisuzovat vzdělání nižší, což může souviset i s výsledky výzkumu Co si Češi myslí o muslimech, Syřanech a Romech (viz. kap. 5.10), kde respondenti považují některá etnika (respektive muslimy) za méně inteligentnější než jiná.

Co se týče aktivit muslimské komunity v ČR z výsledku výzkumu vyplývá, že respondenti, konkrétně 85 % z nich žádnou aktivitu nezaznamenalo. A pokud ano nejčastěji to daní odpovídající spojují s dodržováním tradic, nepořádkem a kriminalitou či stavbou mešit, stále se však bavíme o velmi malém počtu respondentů, kteří si těchto činností všimli (15 %).

Pokud se zaměříme na cestování respondentů do zemí, kde převažuje islám, z výsledků vychází, že pouze 32 % z nich vycestovali do některé z těchto zemí, nejčastěji respondenti označovali typické turistické destinace jako Tunisko, Egypt a Turecko.

Druhý okruh je zaměřen na postoje české společnosti k muslimům, kde se výzkum zabývá otázkami týkající se preference otevřenosti či uzavřenosti muslimské komunity, distance k muslimům, distance k jednotlivým náboženským skupinám (porovnání s křesťany a židy), projevům a možnostem muslimů v ČR, zahalování muslimských žen, umožnění trvalého pobytu v ČR a obav z muslimů.

V první kategorii, zabývající se otázkou, zda mají muslimové žijící v ČR být součástí společnosti nebo žít odděleně můžeme vidět tolerantnější postoj respondentů k muslimům, kde více než polovina respondentů souhlasí s tím, že muslimská komunita může žít rozptýleně mezi českou společností nebo si může žít tam, kde to pro ni bude vyhovující. Pouze 18 % z nich by souhlasilo s oddělením muslimské komunity od zbytku majoritní společnosti. Rovněž z výsledků vyplývá, že pro 180 respondentů z celkových 817 přijde tato otázka komplikovaná a nejsou schopni určit jejich preference v této kategorii.

V otázce ohledně distance vůči muslimské komunitě se respondenti mají vyjádřit k několika okolnostem a určit, zda jim jednotlivé okolnosti přijdou problematické či nikoli. Zde bych vypíchna několik bodů, které přijdou českým respondentům velice problematické. Vznik komunitního muslimského centra pro muslimy v domě, ve kterém by respondent žil by vadilo více než 80 % z nich. Podobné výsledky nalezneme i v případě partnerského vztahu s muslimem či muslimskou a výstavbě mešity v jimi obydlené čtvrti.

Většina respondentů by však nemělo problém s tím navštěvovat lékaře muslima, aby jejich dítě chodilo do stejné třídy s muslimem či mít muslima jako kolegu v práci.

Distance k jednotlivým skupinám je zde měřena skrze otázku o sousedství, která zde není zaměřena pouze na vyznavače islámu, ale rovněž na křesťany a židy. Náboženské skupiny, zde byly rozděleny podle pohlaví a na manželský pár s dětmi. Výsledky zde potvrzují hlubokou názorovou propast české společnosti mezi skupinou křesťanů, židů a muslimů. Pokud výsledky přesuneme do obecné roviny, tak míra distance ke křesťanské a židovské skupině je nepatrná neboli respondentům by nevadilo mít za souseda člověka s křesťanským ani židovským vyznáním. Pokud se však zaměříme na muslimy, můžeme u více než poloviny respondentů mluvit o vysoké míře distance. Pohlaví muslimů („samotně žijící muslim“ a „samotně žijící muslimka“) ani případ muslimské rodiny zde nehrají v odpovědích žádnou roli.

Výzkum se nadále zaměřil na muslimy ve veřejném prostoru, respektive tedy, zda respondent souhlasí či nesouhlasí s jednotlivými možnostmi, které by měl muslim mít. Lidé zde odpovídali na 8 daných možností (volit, vyznávat islám, uzavírat sňatky s Čechy, žádat o české občanství, dodržování tradic spjatých s jejich kulturou, sdružovat se v mešitách a komunitních centrech, vlastní islámské školy a stavba mešit ve velkých městech). Více než 70 % respondentů vyjádřilo nesouhlas s výstavbou mešit a zřízení vlastních islámských škol. Zajímavým poznatkem je, že lidé jsou v zásadě tolerantnější k tomu, aby si muslimové vyznávali svou víru, avšak pokud jde o projevování islámu na veřejnosti (školy a mešity) převažuje v české společnosti odpor. Více než polovina dotázaných by rovněž nesouhlasila se sdružováním v mešitách a komunitních centrech, s dodržováním tradic spjatých s islámskou vírou a žádostí muslimů o české občanství.

V otázce zahalování muslimských žen se respondenti vyjadřovali k hidžábu, chadoru, nikábu a burce. Nejproblematictější (podle očekávání) se jeví burka, kde až 80 % nesouhlasí s jejím nošením. Podobný výsledek nalezneme také u nikábu. Co se týče hidžábu a chadoru společnost je v jejich nošení rozdělená, polovina respondentů s nošením nesouhlasí a druhá polovina u nich neshledává žádný problém.

Trvalý pobyt muslimům by lidé nejvíce umožnili v případě trestní bezúhonnosti (spojené s obavami z terorismu), znalosti českého jazyka či v podobě stálého pracovního místa.

Respondenti po muslimech spíše nepožadují přijetí křesťanského náboženství (pouze 12 % by na tomto stanovisku trvalo).

Otázka týkající se obav z muslimů byla rozdělena na obavy z muslimů z jednotlivých zemí. Kde největší strach z muslimů lidé vykazují, pokud muslimové pocházejí ze zemí islámských a arabských, avšak pokud se zaměříme na muslimy pocházející z Balkánu či post-sovětských zemí můžeme vidět, že až 70 % respondentů z nich mají také jisté obavy. Z českých konvertitů k islámu má strach 61 % lidí a z muslimů narozených v České republice má obavy více než polovina.

V okruhu věnujícímu se zdrojů informací o muslimech a xenofobii Čechů, se výzkumníci ptali na otázky: „Z jakých zdrojů máte nejvíce informací o muslimech a islámu, z jakých typů médií čerpáte informace o muslimech a islámu, a jestli je násilí na civilistech ospravedlnitelné pro obranu západní civilizace.“

Nejužívanějším zdrojem, odkud lidé berou informace o muslimech jsou média (72 %) a to především prostřednictvím televizního vysílání. Informace o muslimech nejčastěji lidem zprostředkovává Česká televize a komerční televize (Nova, Prima atd.). Okolo 40 % respondentů využívá Rozhlas nebo online zpravodajské weby. Ani ne desetina respondentů využívá jako zdroj informací alternativní weby, bulvární listy či různé blogy.

V otázce ospravedlnění násilí na civilistech (konkrétně bombardování) z důvodu obrany západní civilizace můžeme vidět, že česká společnost se spíše přiklání k názoru, že žádné násilí na civilistech není ospravedlnitelné nebo pouze zřídka ospravedlnitelné (nikdy není ospravedlnitelné 43 %, zřídka ospravedlnitelné 27 %). Podobná otázka byla kladena i muslimům z jednotlivých zemích, bombardování zde bylo nahrazeno sebevražednými útoky a západní civilizace nahrazena islámem. I přestože jsou muslimové, respektive islám, spojováni s terorismem, z výsledků výzkumu vychází, že muslimové naopak vůbec nesouhlasí s násilím na civilistech, ani kvůli obraně civilistů. Muslimové z jednotlivých zemí vykazují ve většině striktní nesouhlas s tímto stanoviskem, a to ve vyšších procentech než Češi.

Nakonec se tento výzkum věnoval tomu, s čím souvisí naše postoje k muslimům. Postoj k muslimům zde byl zkoumán podle věku, vzdělání a volební preference. Podle vzdělání

výzkum dospěl k výsledkům, že lidé se základním a středoškolským vzděláním bez maturity vykazují vyšší uzavřenost vůči muslimskému obyvatelstvu, než lidé se vzděláním středoškolským s maturitou a vzděláním vysokoškolským. Věkové rozdíly jsou zde uspořádány do 6 kategorií: 18-24, 25-34, 35-44, 45-54, 55-64 a 65+. Uzavřenost vůči muslimům s věkem stoupá. Více než polovina lidí ve věku 18-24 let má pozitivní vztah vůči muslimům. U kategorií 25-34 let a 35-44 let se výsledky příliš neliší, otevřený vztah k muslimům v těchto kategoriích má okolo 45 % lidí. Stejně tak se neliší výsledky u kategorií 45-54 let a 55-64 let, kde převažuje uzavřenost vůči muslimům, a to u více než 70 % z nich. Nejvyšší uzavřenost vůči muslimské komunitě mají lidé ve věku 65 let a více (83 %). Vztah k muslimům podle volební preference nám ukazuje, že nejméně tolerantní (až 91 %) vůči muslimům jsou voliči strany SPD, která je zastáncem protiimigrační politiky. Na druhém místě s nejvyšší uzavřeností vůči muslimům se umístili voliči KSČM. Vysokou otevřenost vůči muslimské komunitě mají voliči Pirátů a Top 09.

5.13 Náboženství (ISSP) 2018 (Sociologický ústav 2018)

Výzkum realizovaný programem ISSP (International Social Survey Programme) se zaměřuje na důležité fenomény spojené s problematikou postojů. Tento model se zaměřil na otázky týkající se náboženství v České republice. Jednu z daných kategorií tvoří postoje vůči různým náboženským skupinám, kde se zaměříme na otázku, jaký postoj mají lidé vůči muslimům.

Respondenti na otázku zaměřující se na postoj vůči muslimům odpovídali na pětibodové škále, kde 1 znamenala velmi pozitivní postoj vůči muslimům a 5 velmi negativní postoj. Z výsledků výzkumu vyplývá, že ani ne 9 % respondentů se přiklání k pozitivnímu postoji vůči muslimům (odpověď „velmi pozitivní“ a „docela pozitivní“). Důležité je zde však uvést, že vysoké procento odpovídajících má vůči muslimům smíšené pocity, až 28,9 % vybralo odpověď „ani pozitivní, ani negativní“. Avšak jak vychází i z minulých kvantitativních šetření, negativní postoj vůči muslimům přetrvává u většiny obyvatel, pohybujeme se zde okolo 60 % u odpovědí „docela negativní“ a „velmi negativní“.

5.14 Tolerance k vybraným skupinám obyvatel 2020 (Tuček 2020)

Výzkum realizovaný organizací CVVM se zaměřil na toleranci a postoj české společnosti vůči různým skupinám obyvatel, mezi něž zařazuje v roce 2020 i muslimy. Výzkumníci se ptali na dvě otázky: „Jakou z vybraných skupin by dotyčný nechtěl mít za souseda a jsou

podle Vás lidé v ČR tolerantní k těmto skupinám obyvatel?“ My se zaměříme na to, jak respondenti odpovídali na postoj a toleranci vůči muslimům.

U první otázky o sousedství s muslimy můžeme vidět, že až 66 % dotázaných by nechtělo mít muslima za souseda. Vyšší procento antipatie v tomto výzkumu vykazují už jenom lidé závislí na alkoholu, lidé s kriminální minulostí a lidé závislí na drogách. Z výsledků vychází, že vliv na odmítavý postoj vůči muslimům má především životní úroveň respondenta. 81 % lidí s nízkou životní úrovní by nechtělo mít muslima za souseda, u lidí s vyšší životní úrovní můžeme vidět mírný pokles antipatií vůči muslimům (64 % lidí s vyšší životní úrovní by nechtělo mít muslima za souseda).

V druhé otázce zabývající se tolerancí obyvatel ČR k různým skupinám podle respondentů skončili muslimové na posledním místě. 28 % respondentů přijde, že lidé v ČR jsou k muslimům „velmi netolerantní“ a 41 % z nich označilo odpověď „spíše netolerantní“.

6 Výsledky z vybraných studií

6.1 *The Role Of Public Discourse In Threat Framing: The Case Of Islamophobia In Czech Republic* (Bonansinga 2015)

Tato studie byla zahrnuta do přehledové stati z důvodu, že nám popisuje možné zdroje islamofobního diskurzu v České republice. Přínosné mi v rámci této práce přijde skrze vybrané studie představit, co formuje protiislámské tendence v české společnosti a jak na ně naše společnost reaguje.

Studie se věnuje tomu, jak veřejný diskurz utváří hrozby pro společnost. Autorka se zde zaměřila na případ islamofobie v České republice. Představuje zde především jak moc mají masmédiá a politický diskurz vliv na interpretaci a vnímání jednotlivých rizik, respektive jak ovlivňují pohled na islám a jeho vyznavače, a to prostřednictvím diskurzivní analýzy. Skrze teorii sekuritizace autorka ve studii analyzuje jednotlivé islamofobní trendy, které se objevují v ČR. Cílem této studie je tedy zjistit *proč země s početně zanedbatelnou muslimskou menšinou zažívá rostoucí nepřátelství veřejnosti, které se projevuje mobilizací občanů proti islámu*. (Bonansinga 2015: 824)

Islám se díky sekuritizaci (viz. kap. 2.6) dostává do popředí veřejného zájmu, a to na základě dvou vytyčených hrozeb. Islám jako terorismus podporující ideologie a islám jako náboženství s totalitním základem, kterému by se Evropa měla stranit. (Bonansinga 2015)

Jak studie uvádí, jedním z charakteristických rysů veřejného diskurzu v případě politické a mediální reprezentace islámu je dichotomie mezi „My“ a „Oni“ (viz. kap. 2.5).

Prohlubování skupinové stratifikace má základ v negativní ilustraci islámu a muslimů, skrze níž je posilována identita majoritní společnosti. Typickým příkladem je negativní zdůrazňování určitých fenoménů spojených s islámskou kulturou, a to například zahalování žen, které je automaticky spojováno s diskriminací, a tedy utiskujícím islámským režimem. (Bonansinga 2015)

Bonansinga (2015) předpokládá, že jedním z hlavních zdrojů negativního postoje vůči islámu a muslimům jsou média. V médiích jsou nejčastěji zdůrazňovány rozdíly mezi „evropskou“ a islámskou kulturou společně s hrozbami, které pro naši společnost islám představuje. Kritika mediální vyobrazení islámu zmiňuje především přehnanou dramatizaci a neobjektivitu jednotlivých problémů spojených s islámem a jeho vyznavači.

Dalším velkým tématem je internet, konkrétně sociální sítě. Příkladem islamofobní platformy je facebooková skupina (dnes už zrušená) „Islám v ČR nechceme“. Tato skupina se vyznačovala nejen tím, že jejich členů bylo více než muslimské menšiny v České republice, ale rovněž šířením desinformací, fanatismem a agresivitou. (Bonansinga 2015)

Co se týče oblasti politiky, autorka zde zmiňuje, že mezi hlavní islamofobně orientované politické představitele patří bývalý prezident České republiky Miloš Zeman. Zeman islám označil za totalitní ideologii, rovněž jeho vyjádření k zákazu nošení hidžábu na střední zdravotnické škole mělo islamofobní podtext.¹ Na teroristický útok v Bruselu Zeman reagoval tak, že za útokem stojí samotný islám vyzývající k násilí. Mezi dalšího českého politika stojící v opozici vůči islámu a muslimům patří Tomio Okamura, předseda strany Úsvit přímé demokracie (dnes Svoboda a přímá demokracie), který je známý svými protiimigračními názory a kritikou Evropské unie. K jedním z jeho islamofobních výroků patří například vyzvání obyvatel k venčení prasat u mešit či bojkot muslimských fastfoodů. S protiislámskými výroky rovněž vystupuje Dělnická strana sociální spravedlnosti, jejíž zakladatelem je Tomáš Vandas, jehož výroky korespondují s islamofobně orientovanou rétorikou Tomia Okamury. (Bonansinga 2015)

Studie přichází se zjištěním, že témata týkající se muslimů a islámu v ČR zdůrazňují pouze negativní jevy spojené s tímto náboženstvím a jeho vyznavači. Nadále potvrzuje, že politická komunikace má vliv na utváření reality a veřejného diskurzu, v tomto případě spojení islámu s nebezpečím. Na vnímání muslimů jako teroristů mají velký vliv především média. Tato generalizace spojená s populismem je určujícím faktorem v prohlubování diskriminace ve společnosti a rovněž paradoxně ohrožuje i boj proti terorismu. (Bonansinga 2015)

6.2 *'The battlefield is in Brussels': Islamophobia in the Visegrád Four in its global context* (Kalmar 2018)

Studie se zde zaměřuje na fenomén islamofobie na území V4 (Česká republika, Polsko, Slovensko a Maďarsko). Za zdroj islamofobních postojů ve V4 jsou považovány dlouhodobé xenofobní tendence těchto zemí, konkrétně antisemitismus a izolovanost vůči Západní Evropě a jejím problémům, kvůli komunistické historii. Kalmar se však v tomto článku zaměřuje především na spojitost islamofobie ve V4 a islamofobie v jiných státech

---

¹ Miloš Zeman prohlásil, že povolení hidžábu je prvním krokem k toleranci burek. (Bonansinga 2015 s. 832)

Evropské Unie a USA. Zdůrazňuje, že islamofobie V4 (spojená s populismem) nemá vliv pouze na její regionální politiku, ale na celý svět. (Kalmar 2018)

Za zdroj islamofobie ve východní a střední Evropě jsou uvedeny především okolnosti týkající se marginalizace, které mají vliv na voliče pravicových populistických stran v západní Evropě. (Kalmar 2018)

V našem případě bych se chtěla zaměřit, jakým způsobem Kalmar popisuje situaci v České republice. Podle studie nelze přesně určit, zda na míru islamofobie v zemích V4 má vliv míra antisemitismu na těchto územích. To, co však potvrdit lze je, že Česká republika byla vyhodnocena ve V4 jako nejvíce islamofobní a nejméně antisemitská. I když zdroje islamofobie nelze v zemích V4 vymezit pouze na jeden nebo dva určující faktory, obecně se nejvíce k islamofobním názorům přiklání dělnická vrstva a lidé s nižším vzděláním. (Kalmar 2018)

Kalmar (2018) v této studii rovněž připouští teorii, že než se Rusko začalo vměšovat do politiky USA jeho startovací základnou byly právě východní státy EU, kde započaly ruské dezinformační aktivity. Co se týče nacionalistických (islamofobních) proudů v zemích V4 můžeme vidět, že často argumentují tím, že chtějí bránit nejen národ, ale celou Evropu a křesťanství. V rétorice představitelů tohoto nacionálního proudu je islamofobie běžným jevem, jenž je zaměřen především na muslimské imigranty, kterých je paradoxně v těchto zemích velmi zanedbatelný počet.

6.3 „*Street-level and government-level Islamophobia in the Visegrád Four countries*“ (Hafez 2018)

Tento článek pojednává o islamofobní mobilizace a jejímu spojení s populismem v zemích Visegrádské čtyřky (Polsko, Slovensko, Česká republika, Maďarsko) skrze teorii sociálního hnutí. Autor zde využívá komparativní studii online a offline hnutí se zaměřením na koncept islamofobie ve vybraných zemích. Studie se specializuje *na schopnost islamofobních populistů podnikat kolektivní akce v zemích, kde islamofobní populismus hraje ústřední roli ve stranické politice.* (Hafez 2018: 438) Vychází především z European Islamophobic Reports z let 2015 a 2016.

V otázce na postoje vůči muslimům v zemích V4 se Česká republika, společně se Slovenskem vykazují jako nejvíce protiislámské, s přihlédnutím i na to, že Češi nedělají rozdíl mezi muslimy a Araby. Islám v České republice byl ve veřejném prostoru poprvé

terčem negativních postojů veřejnosti při výstavbě mešity v Hradci Králové, kterou doprovázely demonstrace, petice i vandalství muslimských nemovitostí. (Hafez 2018)

Mobilizaci několika stovek lidí dokáže v ČR rozpoutat i menší skupinové hnutí (České hnutí za národní jednotu), což se událo u příležitosti výstavby první české mešity v Brně. Ke známějším českým islamofobním hnutím patří také eurarabie.cz či facebooková skupina Islám v ČR nechceme, která v roce 2015 měla přes 100 000 členů. Mezi další islamofobně orientované skupiny v České republice patří např. iniciativa Martina Konvičky, která se vyhranila vůči muslimům pálením Koránu před muslimskou mešitou nebo nacionálně, a především islamofobně orientovaná facebooková skupina White News, kterou vedou čeští a slovenští aktivisté podporující mimo jiné Anderse Breivika. (Hafez 2018)

U politické scény v České republice sledujeme, že jedním z hlavních propagátorů antiislámského diskurzu byl (dnes už bývalý) prezident Miloš Zeman či lídr politické strany ANO Andrej Babiš, který vyjádřil jasné antimuslimské stanovisko, když řekl, že muslimy v České republice nechce. Do této kategorie můžeme také přidat pravicovou stranu Svoboda a přímá demokracie, jejímž lídrem je Tomio Okamura. (Hafez 2018)

Islamofobní mobilizace v zemích Visegrádské čtyřky je v úzké spojitosti se stranami, které těmto zemím vládou a s jejich programy. Zavedení islamofobie jako nové normy znamená velký úspěch pro protiislámská hnutí. (Hafez 2018)

6.4 *The Czech Islamophobic movement: beyond 'populism'?* (Slaláček, Svobodová 2018)

Studie se zaměřuje na islamofobní hnutí v České republice v letech 2015 a 2016. Analýzu autoři vytvářeli pomocí dvou zdrojů. Jako první zdroj zde využívali pozorování protiislámských demonstrací a polostrukturované rozhovory s demonstranty, které probíhaly od srpna 2015 do května 2016. Dalším zdrojem byly články z Parlamentních listů, které se v tomto období na dané demonstrace velmi soustředily, rovněž jsou ve studii označovány jako islamofobně orientované. Nejvíce se zde autoři věnují článkům o Martinu Konvičkovi, který je jedním z nejznámějších propagátorů islamofobní rétoriky. Prostřednictvím analýzy se snaží zachytit co nejvíce rysů typických pro českou islamofobii. *Ukážeme, jak jsou dané "liberální hodnoty" v procesu jejich údajné "obrany" přebírány, využívány a transformovány islamofobním hnutím.* (Slaláček, Svobodová. 2018: 482)

Islamofobní hnutí se v ČR rozrostlo především v době migrační krize, tedy v období let 2015 a 2016. I když toto hnutí bylo často označováno za skandální, v té době představovalo většinový názor české společnosti, která se stavěla do opozice vůči přijetí muslimských uprchlíků. Tato hnutí se vyznačovala především velkým ohlasem ve veřejných debatách a médiích, avšak v praxi dokázala „mobilizovat“ pouze zanedbatelnou část obyvatel. (Slaláček, Svobodová 2018)

Za hlavní charakteristiky české islamofobie jsou nejčastěji používány termíny jako etnický nacionalismus či konzervatismus, těmito vlastnostmi se vyznačují i ostatní postkomunistické země střední a východní Evropy (především Polsko a Maďarsko). Tyto země včetně ČR se vyznačují tím, že si zakládají na své vlastní etnicitě, s čímž se pojí i značná etnická homogenita těchto zemí, nachází se v nich velmi „nevýrazná“ a nepočtená muslimská komunita a často se u nich setkáváme s pocitem nejistoty a kritikou Evropské unie, která se objevuje i v diskurzích určitých politických stran. (Slaláček, Svobodová 2018)

Tato studie se specifikuje na islamofobii v České republice a poukazuje na to, čím se ČR v tomto tématu odlišuje od jiných zemí střední a východní Evropy. Jedním z vyznačených rozdílů u České republiky je například apel na liberální a progresivní povahu její národní identity, oproti konzervatismu převládajícímu v Polsku a Maďarsku. Dalším typickým rysem české národní identity je sebeironické označování sebe sama jako „malý národ“ a „malý lid“. Důležitým aspektem je rovněž český ateismus, islám není vnímán jako konkurenční náboženství, jak tomu je u ostatních zemí, ale jako náboženství, ze kterého mají Češi strach. (Slaláček, Svobodová 2018)

Strach z islámu a muslimů však nevychází pouze z doby migrační krize, velkým převratem byly především události z 11. září 2001. Teroristické útoky z New Yorku posílily strach nejen u médií, ale také u liberálních elit. Už v roce 2011 Miloš Zeman, v té době ještě předseda politické strany ČSSD, představuje své antimuslimské stanovisko, když se například vyjadřuje pro časopis Reflex k tomu, že pojem jako umírněný muslim není možný, dokonce umírněné muslimy ztotožňuje s umírněnými nacisty, tedy jako kontradikci. (Slaláček, Svobodová 2018)

Typickými rysy islámu podle islamofobních hnutí v České republice je jeho agresivita, degradace ženského pohlaví či vidina islámu jako totalitní ideologie nežli náboženství. Muslimové jsou v tomto případě připodobňováni k pouhým „ovcím“ následujícím

iracionální pravidla či rovnou k obětem. Jeden z demonstrantů dokonce připodobňuje muslimskou víru k viru. Co se týče Martin Konvička ten *islám vnímá spíše jako strategii "reprodukční uzurpace" než jako náboženský a kulturní systém.* (Slaláček, Svobodová 2018: 486)

Autoři této studie však uvádí, že i přes veškeré negativní konotace, které se v České republice s islámem pojí, můžeme vidět, že islám není viděn jako nepřítel na politickém poli, nýbrž je spíše vnímán jako přírodní katastrofa neboli jako „cizí ničivá vlna“. Muslimové se v tomto případě nachází někde mezi nacisty a invazivními barbary. (Slaláček, Svobodová 2018)

Studie zdůrazňuje, že islamofobně orientované skupiny či lidé se v tomto případě nevymezují pouze vůči islám, ale mezi jejich „nepřátele“ patří rovněž EU, liberálové či tzv. „sluníčkáři“. I když populismus hraje velmi důležitou roli v rétorice islamofobních hnutí, autoři zde odkazují na tři hlavní aspekty, podle kterých se islamofobní hnutí orientují: deklinismus, brutalizace a naturalizace. Nadále v protiislámském diskurzu můžeme nalézt časté nadužívání slova „svoboda“, v islamofobním případě spíše v ambivalentním smyslu. (Slaláček, Svobodová 2018)

6.5 Obraz „toho Druhého“ v mediálním diskurzu na příkladu muslimů v České republice (Drážďanská 2014)

Tato studie se věnuje se věnuje mediálnímu obrazu muslimů v České republice v letech 2008 až 2013. Autorka zde využívá metodu obsahové analýzy, ve které se věnuje periodikům MF Dnes a Právo, u kterých se zaměřuje na mediální vyobrazení muslimů. Studie byla zahrnuta do přehledové stati díky tomu, že média patří k jednomu z hlavních faktorů, které formují veřejný diskurz. A velmi často jsou uváděny jako hlavní zdroj protiislámské rétoriky v České republice.

Média konstruují myšlení, znalost a postoje vůči určitému fenoménu, v našem případě vůči muslimům. *Mediální skutečnost a lidská realita jsou dva konstrukty, které vytváří pohled na společnost. Jeden skrze obsah mediálních sdělení a druhý skrze jedincovo okolí a společnost. V obou případech se jedná o konstrukci reality, do které se promítá ideologie (souhrn idejí, hodnot, postojů, soudů).* (Drážďanská 2014: 21)

Autorka uvádí, že islám nepatří ke stěžejním tématům, kterými by se tyto periodika zabývaly, pokud se však zaměříme na téma, kterému se periodika věnovala nejvíce, je to

kategorie integrace a interakce muslimů s majoritní společností. K nejrozsáhlejšímu tématu tedy patřila především výstavba mešit či kontroverzní proslovy členů muslimské komunity. Samotné mešity utvářejí reprezentaci muslimů a jsou spojovány s radikalismem a islámským fundamentalismem. S „islámským“ násilím vůči českému obyvatelstvu se v tomto mediálním obrazu nesetkáváme, strach z muslimské komunity by v tomto případě tedy neměl hrát žádnou roli. (Drážďanská 2014)

V roce 2008 je islám akcentován v těchto médiích nejvíce, a to především se souvisejícím konfliktem mezi českou muslimskou komunitou v Brně a radikální pravicovou Národní stranou. V roce 2009 je počet článků o muslimské komunitě v těchto periodikách zanedbatelný. V roce 2010 je znovu obnoven mediální zájem o integraci muslimů a výstavbu mešit. Autorka zde uvádí i pozitivnější vliv těchto periodik na obraz muslimů, a to skrze kulturní akce pořádané vyznavači islámu (např. zmínky o vydání Encyklopedie islámu nebo o výstavě umění orientu). Rok 2011 se nese v duchu sporu o výstavbu mešity v Brně a konflikty uvnitř muslimské obce, které jsou zde citovány jako převzetí radikálního pojetí islámu v české muslimské obci. V roce 2012 se periodika věnují spíše kritickému chování muslimů a střelbě, která se odehrála v muslimské mešitě. V roce 2013 se znovu vracíme k výstavbě mešity, radikálnějšími se v tomto případě stávají spíše odpůrci této stavby, kteří hlásají rozpínání islámu v ČR. (Drážďanská 2014)

Autorčinou hypotézou byla častá stereotypizace obrazu muslimů v České republice, ta se však nepotvrdila, více se zde setkáváme s tématy zaměřujícími se na vztahy, spíše konflikty, mezi muslimskou minoritou a českou majoritou. Co však doložit lze je to, že témata spojená s muslimy jsou často uváděna spíše s negativními konotacemi. (Drážďanská 2014)

Příspěvky z kategorie „Publicistika“ nejčastěji zdůrazňují expanzivitou islámu spojenou s výstavbou mešit a strachem s přílivem muslimů do českého prostředí, rovněž se zde však objevují tolerantní tendence vůči muslimské menšině v České republice a odmítnutí uzavřenosti vůči islámu. (Drážďanská 2014)

Studie upozorňuje i na to, že za nepříznivé mediální vyobrazení muslimské komunity si její členové mohou také sami a pouze přispívají k představám o radikalizaci nejen muslimské obce, ale všech muslimů žijících na území ČR. (Drážďanská 2014)

7 Analýza výsledků

Tato kapitola se bude věnovat analýze vybraných výzkumů. První část této kapitoly bude představovat analýza kvantitativně zaměřených výzkumů. Tyto výzkumy jsem rozdělila do čtyřech tematických okruhů, které by měly korespondovat s tím, čemu se dané výzkumy zabývaly. Druhá část této kapitoly bude zaměřena na to, jak se islamofobie v ČR vyvíjela v čase, využity zde budou kvantitativní data společně s porovnáním s publikacemi *Ne Islámu!* od Miroslava Mareše (2015) a *Islám v srdci Evropy* od Miloše Mendela a kol. (2007). Třetí část bude tvořit analýza výsledků vybraných studií a kvantitativních výzkumů, zde bude kladen velký důraz na představení faktorů, které podněcují islamofobní postoje.

Přehled kvantitativních výzkumů jsem rozdělila do čtyřech tematických okruhů:

- 1) Výzkumy měřící vztah k muslimům a Arabům prostřednictvím Bogardusovy škály sociální distance
- 2) Výzkumy věnované postojům, sympatiím a antipatiím vůči islámu, muslimům a Arabům
- 3) Výzkumy, které řeší problematiku bezpečnosti (sekuritizace) České republiky a s tím spojeného strachu z islámu a muslimů
- 4) Výzkumy, které měří představy o muslimech a islámském náboženství

7.1 Sociální distance Čechů vůči muslimům a Arabům

Měření sociální distance české společnosti vůči muslimům a Arabům můžeme vypořádat celkově u šesti vybraných výzkumů. Nejčastěji se v těchto výzkumech vyskytuje otázka týkající se sousedství s muslimem neboli zda by chtěli daní respondenti mít za souseda muslima. Výzkum: *Jaký je vztah ČR k různým národům a etnikům?* se neptá na muslimy, ale na Araby. Další otázky se týkají osobních vztahů s muslimem (kamarád, kolega, přítel, manžel).

První data z této kategorie nám poskytuje publikace *Hodnoty a postoje v České republice 1991-2017*. V roce 1991 odpovídalo negativně na otázku o sousedství s muslimem 23 % konkrétních respondentů. Posledním výzkumem zabývající se touto tematikou byl výzkum

Tolerance k vybraným skupinám obyvatel z roku 2020, zde se pohybujeme okolo 66 % respondentů, kteří by nechtěli mít muslima za souseda.

Pozoruhodné výsledky nalezneme v roce 2003 ve výzkumu *Národní identita*, kde ze vzorku 1276 respondentů pouze 148 vybralo, že by muslimy za sousedy mít nechtěli (11,6 %). Pro další bádání by bylo velmi zajímavé zjistit, proč tomu tak bylo.

Z výzkumu z let 2011, 2012 a 2015 *Jaký je vztah ČR k různým národům a etnikům* můžeme vyčíst, že česká společnost vykazuje vyšší distanci k národnostem (Arabové), které ji jsou geograficky i kulturně dále. Což nám potvrzuje i výzkum *Islám a muslimové v české společnosti* z roku 2014, kde až 80 % respondentů souhlasí s tím, že islám je naprosto neslučitelný s naší kulturou.

Výzkum vztah a znalosti Čechů k muslimské minoritě nám představuje i tezi toho, že odpovědi na otázky o sousedství se neliší ani v případě, pokud se ptáme na sousedství s muslimem, muslimkou či muslimskou rodinou.

Na otázky týkající se osobních vztahů s muslimem/kou můžeme vyzorovat, že nejčastěji se lidé setkávají s vyznavači islámu v pracovním prostředí (*Vztah a znalosti Čechů k muslimské minoritě*). U tohoto kolegiálního vztahu můžeme vidět tolerantnější přístup Čechů (*Etnicita 2002*). Distance k muslimům však narůstá v případě vztahu romantického nebo manželského.

7.2 Postoj, sympatie a antipatie Čechů vůči islámu, muslimům a Arabům

Otázkou na postoj, sympatie a antipatie vůči islámu, muslimům a Arabům se zabývají tři výzkumy. Každý z těchto výzkumů se však dotazuje na něco jiného. Výzkum s názvem *Detradicionalizace a individualizace náboženství* z roku 2006 se zaměřuje na sympatie a antipatie vůči islámu, výzkum *Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám* se zabývá Araby a výzkum *Náboženství* z roku 2018 se soustředí na postoj vůči muslimům.

Obecně lze z těchto výzkumů vyčíst, že více než polovina respondentů se staví vůči těmto skupinám či náboženství velmi negativně neboli u lidí převažuje podobný postoj k islámskému náboženství, k jeho vyznavačům i k etnické skupině, která má k islámu nejbližší. Tato nediferencovanost může mít svůj zdroj v generalizaci. Arabové a muslimové jsou v tomto případě chápáni jako stejná skupina lidí.

Nejvyšší antipatie vůči Arabům můžeme vidět v době migrační krize mezi roky 2015 a 2016, podle výzkumu *Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám*. Tento výzkum

nám rovněž přináší pohled i na politickou scénu, kterou nám už nastínili jednotlivé studie. Voliči Miloše Zemana se vykazují jako méně tolerantní vůči Arabům, což lze přisoudit i Zemanově islamofobně orientované rétorice.

7.3 Otázky bezpečnosti ČR a strachu z islámského náboženství a jeho vyznavačů

Bezpečnost ČR a strach z islámu patří k jednomu z nejčastějších okruhů, kterému se výzkumy, ale také vybrané studie věnují. Jak výzkumy samy dokazují, často se do odpovědí promítají obavy z terorismu a islámského fundamentalismu. (*Jaký je vztah ČR k různým národům a etnikům*)

Už v letech 1991 až 2001 (*Odkud hrozí ČR nebezpečí*) můžeme vidět strach z rostoucího vlivu muslimů v Evropě. Vyšší obavy se zde projevují především po teroristických útocích 11.zář 2001. Dalším bodovým zlomem je rok 2015 (migrační krize), kdy strach z islámského fundamentalismu vykazuje až 85 % české společnosti (*Co považuje česká veřejnost za nebezpečí pro naši zemi*). Rok 2015 sleduje i výzkum *Strach z uprchlíků*, který se zprvu zaměřil na otázku o uprchlících, načež následovala otázka ze strachu z islámu. Lidé se v tomto případě vyjadřovali velmi jasně, obavy z islámského náboženství převažují nad obavy z uprchlíků. Barša (2006) v jeho pojetí nové xenofobie poukazuje na fakt, že mezi islámem, fundamentalismem a terorismem není viděn rozdíl. Tento jev můžeme nalézt i ve výzkumu *Islám a muslimové v české společnosti*, kde respondentům přijde problematická i stavba modliteben či modlení na veřejnosti.

U bezpečnostních otázek týkající se islámu a muslimů se rovněž uplatňuje teorie sekuritizace. Islám s jeho vyznavači jsou popisováni jako bezpečnostní hrozby (terorismus), ovšem pokud do této kategorie zahrneme otázku týkající se ospravedlnování násilí na civilistech z výzkumu *Vztah a znalosti Čechů k muslimské minoritě*, můžeme vidět, že se muslimští respondenti jeví jako umírněnější nežli respondenti z České republiky.

7.4 Představy, které má česká společnost vůči muslimům, Arabům a islámu

Výše bylo popsáno, jak česká společnost vnímá islám, muslimy a Araby skrze otázky o bezpečnosti a jak se česká společnost od muslimů distancuje. Zde bych chtěla analyzovat jaké představy mají lidé o této skupině z kulturního hlediska či z hlediska vzdělání.

Jak už bylo v teoretické části nastíněno a výzkumy týkající se bezpečnosti to potvrzují, můžeme vidět, že lidé si s muslimy nejvíce spojují atributy jako je násilí, nemorálnost či nerespektování zákonů. U většiny respondentů jsou muslimové rovněž považováni za

méně inteligentní a naše západní kultura označena jako lepší než kultura islámská. (*Co si Češi myslí o muslimech, Syranech a Romech*)

Z výzkumu *Vztah a znalosti Čechů k muslimské minoritě* můžeme vyzorovat, že u Čechů převažuje představa o muslimech jako méně vzdělaných jedincích, vysokoškolské vzdělání jim přisuzuje pouze 7 % respondentů.

Antipatie k Arabům podle výzkumu *Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám* se váže k tomu, s čím si tuto etnickou skupinu česká společnost pojí. Výzkum přichází s několika položkami: kriminalita, migrace, ignorace zákonů či nízké pracovní zapojení.

7.5 Vývoj islamofobie v čase podle kvantitativních výzkumů

V tomto oddíle bych chtěla zmapovat vývoj islamofobních postojů v České republice s použitím kvantitativních výzkumů a s pomocí dvou publikací, které se tomuto vývoji věnují. Publikace *Ne Islámu!* od Miroslava Mareše. Mareš (2015) se věnuje především protiislámské politice v České republice, jejímu vývoji a hlavním událostem. Nadále zde bude využita publikace *Islám v srdci Evropy* od Miloše Mendela, Bronislava Ostřanského a Tomáše Rataje (2007), ze které využiji kapitolu věnující se islamofobii.

Dle vybraných výzkumů, můžeme zmapovat vývoj postojů k muslimům, islámu a Arabům od roku 1991 do roku 2020. K nejdůležitějšímu milníku ve vývoji islamofobie patří rok 2001, především tedy události z 11. září, po nichž nastává prudký nárůst západní islamofobní rétoriky. (Mendel a kol. 2007) Nadále zde bude upnuta pozornost na roky 2014 a 2015. V těchto letech Mareš (2015) hovoří o vzestupu protiislámských subjektů. Tyto protiislámské síly se v době migrační krize dokázaly mobilizovat a získat politický vliv.

Situaci před rokem 2001 nám mapují dva vybrané výzkumy. Publikace *Hodnoty a postoje v České republice* (Rabušič, Chromková 2018) zachycuje vývoj postojů k muslimům od roku 1991 do roku 2017 (v 7letých časových intervalech). Zajímavé je porovnání výsledků z let 1991 a 1999, kde se česká společnost staví k muslimům více negativně v roce 1991 (23 %) než v roce 1999 (15 %). Možné vysvětlení pro tento fenomén nám zprostředkovává Mendel a kol. (2007) který tvrdí, že po listopadu 1989 přichází do České republiky svoboda slova a projevu. Česká společnost v té době byla zahlcena vlnou nepřesných a často velmi nadnesených informací o mimoevropských kulturách. Koncem 90. let se však situace uklidnila. Výzkum *Odkud hrozí ČR nebezpečí* nám představuje srovnání strachu z rostoucího vlivu muslimů v Evropě z roku 1999, z dubna 2001 a po teroristických

útocích z listopadu 2001. Předpokládaný nárůst obav z této náboženské skupiny po teroristických útocích nám tento výzkum potvrzuje.

V roce 2003, dle výzkumu *Národní identity (2003)* můžeme zaznamenat pokles negativního vnímání muslimů. Bohužel se mi však nepodařilo najít jiný výzkum či studii, se kterou by se tyto výsledky daly porovnat.

Podle Mendela a kol. (2007) můžeme v roce 2006 zaznamenat nárůst antiislámského diskurzu u novinářů, intelektuálů či na politické scéně. Výsledky z výzkumu *Detradicionalizace a individualizace náboženství v ČR* z roku 2006 nám ukazují, že daní respondenti odpovídají více než v polovině případu, že islám je pro ně naprosto nesympatické náboženství.

V roce 2009 se začínají formovat silné islamofobně orientované uskupení, k nimž patří například facebooková skupina „Islám v ČR nechceme“. (Mareš 2015)

Nejvíce výzkumů se mi podařilo nashromáždit z let 2014-2015. V roce 2014 se orientace pravicového extremismu začíná orientovat na muslimy a islám. Do té doby se v těchto kruzích řešila více otázka romského obyvatelstva. V roce 2015 dochází k vytvoření nového diskurzu v otázce muslimů či islámu. Před tímto rokem převládal strach z kulturního ohrožení od islámského náboženství, v roce 2015 se však k obavám o kulturu přidávají také obavy charakteru ekonomického (zvýšení nezaměstnanosti atd.). (Mareš 2015) Podle výzkumu *Co považuje česká veřejnost za nebezpečí pro naši zemi* došlo v roce 2015, oproti rokům 2007 a 2011, k velkému nárůstu strachu z islámského fundamentalismu (u 85 % respondentů). Nárůst negativních postojů vůči Arabům v tomto roce zaznamenal také výzkum *Jaký je vztah ČR k různým národům a etnikům*. Výzkum zabývající se strachem z uprchlíků rovněž zaznamenal vysoké procento respondentů obávající se z islámského náboženství.

Po roce 2015 antipatie vůči Arabům v dalších dvou letech rostly, k mírnému snížení dochází až v roce 2018. (*Vztah české společnosti k národnostním skupinám v ČR*) Avšak podle výzkumu *Náboženství* z roku 2018 u postojů české společnosti k muslimům neustále převažují negativní odpovědi (u 60 %).

Poslední a nejmladší výzkum, který se mi podařilo nalézt je výzkum *Tolerance k vybraným skupinám obyvatel* z roku 2020. V němž se pohybujeme na 66 % distance vůči muslimskému obyvatelstvu.

7.6 *Hlavní zdroje islamofobie v České republice podle vybraných studií a výzkumů + sociodemografické linie*

V této podkapitole bych chtěla představit hlavní zdroje, které formují islamofobní diskurz v České republice, a to prostřednictvím vybraných studií. Nadále bych zde chtěla uvést které sociodemografické faktory působí více na negativní postoj vůči muslimům, a které se naopak vykazují jako tolerantnější.

Bonansinga (2015) ve své studii označuje média jako hlavní zdroj negativních postojů vůči islámu a muslimům. Na mediální vyobrazení muslimů v České republice se zaměřuje studie Zuzany Drážďanské (2014), ve které jsou média uchopena jako konstrukt myšlení, který utváří pohled na společnost a formuje znalost a postoj vůči určitým fenoménům. Témata o islámu či muslimech jsou v médiích vyobrazená s vysokou dramatičností a neobjektivitou. (Bonansinga 2015) Výzkum *Odkud hrozí ČR nebezpečí* rovněž poukazuje na to, že stoupající tendence ve strachu z muslimů má především medializace boje proti islámu. Nejčastěji lidé čerpají informace o muslimech z televizního vysílání (Česká televize, Nova, Prima atd.). (*Vztah Čechů k muslimské minoritě*) Mezi další šířitele islamofobní rétoriky patří v ČR internet, především sociální sítě. Mezi typické příklady islamofobní skupiny na sociálních sítích je skupina *Islám v ČR nechceme*, k jejímž atributům patří desinformace, fanatičnost či agresivita. (Bonansinga 2015) K dalším známým islamofobním hnutím v ČR patří *eurarabia.cz*, iniciativa Martina Konvička či skupina *White News*. (Hafez 2018)

Další vymezující faktor, který formuje protiislámský diskurz v České republice je politika. Zde se Bonansinga (2015), Hafez (2018) i Slaláček a kol. (2018) shodují, že mezi hlavní představitelce protiislámského diskurzu patří především bývalý český prezident Miloš Zeman, což nám potvrzují výsledky z výzkumu *Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám*. K dalším patří Tomio Okamura (SPD), Tomáš Vandas nebo (dnes už bývalý) premiér a předseda strany ANO Andrej Babiš. Podle výzkumu *Vztah a znalosti Čechů k muslimské minoritě* se voliči SPD prokázali jako nejméně tolerantní vůči muslimům. V politické oblasti se islamofobie nachází jak u nejvyšších politických představitelů (dnes už bývalý prezident Miloš Zeman, dnes už bývalý premiér Andrej Babiš), tak u stěžejních politických stran (ANO, SPD).

V České republice je typickým rysem spojování islámu a muslimů pouze s negativními jevy (zahalování žen, terorismus, totalita). (Bonansinga 2015) Kalmar (2018) připouští teorii, že dezinformační vlna zaměřující se na migranty, islám atd. přišla právě z Ruska, pro něž byly východní státy EU testovací zónou předtím, než se Rusko zaměřilo na USA. Hafez (2018) rovněž upozorňuje na neinformovanost skrze fakt, že Češi nerozeznávají etnickou skupinu Arabů od náboženské skupiny muslimů.

Velkým tématem je také český ateismus, díky čemuž se ČR odlišuje od ostatních zemí V4. Právě kvůli českému ateismu není islám vnímán jako konkurenční náboženství, nýbrž jako náboženství, ze kterého jde strach. Muslimové se v českém pojetí nachází na pomyslné příčce mezi nacisty a barbary. (Slaláček, Svobodová 2018)

7.6.1 Sociodemografické linie

Zde bych chtěla popsat rozdíly v islamofobních postojích podle věku, vzdělání, pohlaví a podle životní úrovně. Budu vycházet z těch výzkumů a studií, které sociodemografické liniím věnovaly pozornost.

VĚK

Věkové rozdíly mezi postoji nám předkládá šest výzkumných zpráv. Výzkumy se shodují na tom, že s přibývajícím věkem roste distance a negativní postoje vůči muslimům, islámu či Arabům. Nejvyšší distanci nalezneme u věkové skupiny 60 + (Rabušič a kol. 2018) Naopak vyšší tolerantnost se vyskytuje u lidí do 30 let. (*Odkud hrozí ČR nebezpečí*) Rabušič a kol. (2018) rovněž uvádí, že distance vůči muslimům u všech věkových skupin stoupla především v roce 2017. Podle výzkumu *Strach z uprchlíků* z roku 2015 mladší generace nemá takové obavy z islámu jako generace starší, ovšem i u věkově mladší skupiny (v tomto výzkumu 18-45 let) se pohybujeme okolo 78 % strachu z islámu. Vyšší sympatie vůči Arabům má rovněž generace mladší. (*Vztah české společnosti k národnostním skupinám v ČR*) Výzkum *Vztah a znalosti Čechů k muslimské minoritě* se zabýval uzavřeným a otevřeným pohledem na islám a muslimy. Z daného výzkumu vychází, že více než polovina lidí ve věku 18-24 má k muslimům pozitivní vztah. Na opačném břehu se nachází skupina lidí 65 +, ve které má negativní vztah k této skupině až 84 % účastníků výzkumu. 70 % respondentů tohoto výzkumu, kteří se pohybují ve věku 45-64 let jsou k muslimům spíše uzavření.

VZDĚLÁNÍ

Rozdíly podle vzdělání nám popisují 3 vybrané výzkumy a zmíněné jsou i v jedné z vybraných studií. Kalmar (2018) ve své studii uvádí, že v zemích V4 se k islamofobním postojům přiklání především lidé s nižším vzdělání. Výzkumy toto stanovisko potvrzují. Publikace *Hodnoty a postoje v České republice* uvádí, že lidé s výučním listem vykazují nejvyšší distanci vůči muslimům. Absolventi vysokoškolského či středoškolského vzdělání obecně podle toho výzkumu vykazují naopak distanci menší. Zajímavý výsledek nám však přináší v této publikaci rok 2017, kde lidé se základním vzděláním jsou více tolerantní vůči muslimům než lidé se vzděláním středoškolským. (Rabušič a kol. 2018) S podobným výsledkem přichází i výzkum *Strach z uprchlíků*, kde lidé vyučení a lidé se středoškolským vzděláním jsou ti, kteří mají největší obavy z islámu. Naopak v roce 2018 (*Vztah a znalosti Čechů k muslimské minoritě*) lidé se základním a středoškolským vzděláním bez maturity mají uzavřenější vztah k muslimům než lidé se středoškolským vzděláním s maturitou a lidé s vysokoškolským vzděláním. Lidé s vysokoškolským vzděláním se vykazují jako nejvíce tolerantní vůči islámu a muslimské minoritě.

POHLAVÍ

Podle pohlaví lze říci, že muži vykazují vyšší distanci vůči muslimům než ženy, kromě výsledků z roku 1991, kde je to naopak. (Rabušič a kol. 2018) S tímto stanoviskem souhlasí také výzkum *Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám*. Ženám přijdou Arabové více sympatičtí než mužům.

ŽIVOTNÍ ÚROVEŇ

Postojům k Arabům a muslimům podle životní úrovně se věnují výzkumy organizace CVVM (*Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám a Tolerance k vybraným skupinám*). Pokud se na výsledky z výzkumů podíváme podrobněji, tak lidé s nižší životní úrovní vykazují vyšší distanci a antipatie vůči muslimům a Arabům. Distanci k muslimům vyjadřuje až 81 % lidí s nižší životní úrovní podle výzkumu *Tolerance k vybraným skupinám obyvatel*. Araby za velmi nesympatické označuje u nižší životní úrovně více než polovina účastníků výzkumu. Kalmar (2018) k tomuto tématu uvádí, že dělnická vrstva se jeví jako více islamofobně naladěná.

8 Závěr

Cílem této práce bylo nashromáždit co nejvíce kvantitativních dat, které se věnují postojům české veřejnosti k islámskému náboženství, muslimům nebo etnické skupině Arabům. Nosným konceptem bakalářské práce je islamofobie, především islamofobie v České republice, jejíž charakteristiky byly nastíněny v první části této práce. Nadále byla řešena problematika postojů, sociální distance, nové xenofobie, teorie „My“ a „Oni“ a teorie sekuritizace. V druhé části byla představena metodologie, která je v této práci využívána. Zde byly popsány výsledky z vybraných kvantitativních výzkumů a studií. Závěr druhé části tvořila analýza výsledků vybraných dat. Analýza byla rozdělena do čtyřech tematických okruhů, kterým se jednotlivé výzkumy věnují, byl zde nastíněn vývoj islamofobie v čase, a nakonec byly představeny hlavní zdroje islamofobie v České republice společně se sociodemografickými řezy.

V prvním tematickém okruhu věnujícímu se sociální distanci můžeme vypožorovat, že u Čechů, kromě jediného výzkumu, převažuje vysoká distance vůči těmto skupinám obyvatel. Odlišné výsledky však přichází s tím, pokud je otázka směřována na distanci v pracovním prostředí, ve kterém česká společnost problém s muslimy nenachází. Co se týče otázky sympatií a antipatií vůči islámu, muslimům a Arabům, můžeme vidět, že antipatie v tomto případě převažují, a to především v letech 2015 a 2016. Obavy z islámského náboženství a jeho vyznavačů se projevují napříč českou společností a nárůst byl zaznamenán především v roce 2001 a v roce 2015. Muslimové a Arabové jsou v České republice viděni jako méně vzdělaní jedinci, kteří se vyznačují svou agresivitou či nemorálností.

Nárůst islamofobních postojů v České republice můžeme zaznamenat na časové ose, ve které hlavní předěly tvoří roky: 2001 a 2015. Publikace *Ne islámu* (Mareš 2015) a *Islám v srdci Evropy* (Mendel a kol. 2007) nám předkládají vysvětlení, co se v jednotlivých letech, které sleduji v této kapitole, událo. V kapitole 2.1.3 je popsáno několik fází islamofobního diskurzu v ČR. Tyto fáze korespondují s výsledky kvantitativních šetření. Rovněž bych zde chtěla upozornit na to, že tato studie nezahrnuje roky 2021 a 2022. Mohu však pouze předpokládat, že kvůli covidové pandemii či válce na Ukrajině protiislámské tendence v těchto letech poklesly.

Ke zdrojům islamofobních postojů v ČR byly zařazeny především média, která reflektují muslimská témata s negativními konotacemi. Nadále zde byly představeni jednotliví

politických aktéři a strany, kteří zastávají islamofobní postoje, čímž ovlivňují veřejný diskurz. (Miloš Zeman, Andrej Babiš, Tomio Okamura, SPD, ANO)

Protiislámské tendence byly rozděleny dle sociodemografický řezů podle věku, vzdělání, pohlaví a podle životní úrovně. Dle výsledků bylo zjištěno, že problémy s muslimy, islámem či Araby mají především starší věkové skupiny, lidé s nižším stupněm vzdělání, muži a lidé s nižší životní úrovní.

Jako jednu ze slabin této práce lze považovat to, že vybraná kvantitativní data mají různorodou povahu. Vybrané výzkumy nevychází pouze z jedné výzkumné organizace, ale z několika možných (STEM, CVVM, Sociologický ústav atd.). Odlišují se jak velikostí vzorku, tak strukturou, kterou jim daní výzkumníci daly. S tímto faktem se rovněž pojí i zpracování islamofobie v čase podle daných kvantitativních šetření. Vzhledem k tomu, že většina výzkumů sledovala pouze období jednoho roku a nepokračovala dále, nelze napřímo vyjádřit, jak se konkrétní projevy islamofobie v ČR v čase vyvíjí, ovšem v práci jsou zaznamenány, alespoň nejdůležitější faktory a postoje, které se s daným vývojem pojí (s pomocí dvou vybraných publikací).

Přehledová studie měla za úkol zmapovat co největší množství vědeckého poznání o islamofobii v ČR. Bakalářská práce slouží jako přehled toho, jak podle veřejného mínění lze formovat pohled na islám, muslimy a Araby v této zemi. V práci lze nalézt všechny dostupná kvantitativní šetření, které se s problematikou muslimů v ČR pojí. Snažím se zde velmi často poukazovat na to, jak negativní konotace, které jsou s těmito skupinami a náboženstvím spojeny jsou velmi často pouze výplodem špatné informovanosti či generalizace. Pro budoucí zkoumání toho tématu by bylo přínosné rozšíření zorného pole této problematiky, tedy v tomto případě vytvořit více výzkumů, které by měly strukturu jako například výzkumy *Vztah a znalosti Čechů k muslimské minoritě 2018* či *Islám a muslimové v české společnosti 2014*. Práce může nadále sloužit jako pomocný materiál k výzkumu islamofobie v českém veřejném diskurzu.

9 Seznam použité literatury

BALZACQ, Thierry. *Securitization theory: how security problems emerge and dissolve*. London: Routledge, 2011. ISBN 978-0-415-55628-6.

BARŠA, Pavel. Nová xenofobie. *Dingir*, č, 2006, 1: 2-5.

BAUMAN, Zygmunt. *Myslet sociologicky: netradiční uvedení do sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-14-1.

ČERNÝ, Karel, et al. Anatomie české islamofobie v éře migrační krize. *Lidé města*, 2019, 21.3: 277-313.

GRAF, Sylvie, Martina HŘEBÍČKOVÁ, Magda PETRJÁNOŠOVÁ a Alicja LEIX. *Češi a jejich sousedé: meziskupinové postoje a kontakt ve střední Evropě*. Praha: Academia, 2015, 349 stran : tabulky, grafy 24 cm. ISBN 978-80-200-2489-3.

KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ: historická paměť a současná krize*. Praha: Vyšehrad, 2002. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 80-7021-540-2.

MAREŠ, Jiří. *Přehledové studie: jejich typologie, funkce a způsob vytváření. Pedagogická orientace*, 2013, 23.4: 427–454-427–454.

MAREŠ, Miroslav. *Ne islámu!: protiislámská politika v České republice*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015. Politologická řada. ISBN 978-80-7325-397-4.

MENDEL, Miloš, Bronislav OSTŘANSKÝ a Tomáš RATAJ. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1554-9.

MUHIČ DIZDAREVIČ, Selma. *Islamophobia in Czech Republic: National Report 2015*. In *European Islamophobia Report 2019* [online]. BAYRAKLI, Enes; HAFEZ, Farid (ed.). Istanbul: SETA [citováno 01.06.2023]. Dostupné z: <https://islamophobiareport.com/en/>.

MUHIČ DIZDAREVIČ, Selma. *Islamophobia in Czech Republic: National Report 2019*. In *European Islamophobia Report 2019* [online]. BAYRAKLI, Enes; HAFEZ, Farid (ed.). Istanbul: SETA, pp. 207–50 [citováno 01.06.2023]. Dostupné z: <https://islamophobiareport.com/en/>.

NAŠE METODY, 2023. *SC&C* [online]. [citováno 08.05.2023]. Dostupné z:
<https://scac.cz/sluzby/nenasli-jste-co-jste-hledali/nase-metody/>

NOVOTNÁ, Hedvika; ŠPAČEK, Ondřej; JANTULOVÁ, M. Šťovičková. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. FHS UK, 2019.

OSTŘANSKÝ, Bronislav. *Islamofobie po česku: český odpor vůči islámu, jeho východiska, projevy, souvislosti, přesahy i paradoxy*. Albatros Media as, 2017.

PETRUSEK, Miloslav. Pojem a problém sociální distance v sociologii. *AUC PHILOSOPHICA ET HISTORICA*, 2018, 1970.5: 59-72.

ŠAFR, Jiří. *Sociální distance, interakce, relace a kategorizace: alternativní teoretické perspektivy studia sociální stratifikace*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2008, 145 s. ; 24 cm. ISBN 978-80-7330-146-0.

ŠANDEROVÁ, Jadwiga. *Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005.

ŠMÍDOVÁ, Michaela, Martin VÁVRA a Tomáš ČÍŽEK. *Inventura předsudků*. Praha: Academia, 2017. Společnost (Academia). ISBN 978-80-200-2731-3.

TAGLIAPIETRA, Alberto. *Media and Securitisation: The Influence on Perception*. *IAI Papers*, 2021, 21: 1-17.

TKACZYK, Michal, et al. *Between politicization and securitization: Coverage of the European migration crisis in Czech online news media*. *Communication Today*, 2017, 8.2: 90-111.

TOPINKA, Daniel, ed. *Muslimové v Česku: etablování muslimů a islámu na veřejnosti*. Brno: Barrister & Principal, 2016. ISBN 978-80-7485-115-5.

TRUST, Runnymede. *Islamophobia: A challenge for us all*. London: Runnymede Trust, 1997.

SIMAR, mediaform-, 2023. *Sedm základních otázek a odpovědí* [online]. [citováno 19.06 2023]. Dostupné z: <https://simar.cz/verejne-mineni/otazky-a-odpovedi-o-vyzkumech-verejneho-mineni.html>

YUVAL-DAVIS, Nira. Theorizing identity: Beyond the 'us' and 'them' dichotomy. *Patterns of prejudice*, 2010, 44.3: 261-280.

9.1 Seznam vybraných studií

BONANSINGA, Donatella. The role of public discourse in threat framing: the case of Islamophobia in Czech Republic. *International Journal of Arts & Sciences*, 2015, 8.8: 107.

DRÁŽDANSKÁ, Zuzana, et al. Obraz „toho Druhého“ v mediálním diskurzu na příkladu muslimů v České republice. *Kulturní studia*, 2014, 3.2: 19-37.

HAFEZ, Farid. Street-level and government-level Islamophobia in the Visegrád Four countries. *Patterns of Prejudice*, 2018, 52.5: 436-447.

KALMAR, Ivan. 'The battlefield is in Brussels': Islamophobia in the Visegrád Four in its global context. *Patterns of Prejudice*, 2018, 52.5: 406-419.

SLAČÁLEK, Ondřej; SVOBODOVÁ, Eva. The Czech Islamophobic movement: beyond 'populism'?. *Patterns of Prejudice*, 2018, 52.5: 479-495.

9.2 Seznam vybraných výzkumných zpráv

ČERVENKA, Jan. *Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám žijícím v ČR* [online]. NS_1502. CVVM, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i, 2015. [citováno 10.05.2023]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/1860-vztah-ceske-verejnosti-k-narodnostnim-skupinam-zijicim-v-cr-unor-2015>.

ČERVENKA, Jan. *Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám žijícím v ČR* [online]. NS_1603. CVVM, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i, 2016. [citováno 10.05.2023]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/2038-vztah-ceske-verejnosti-k-narodnostnim-skupinam-zijicim-v-cr-brezen-2016>.

KUDRNÁČ, Aleš, HRUBÁ, Lucie. *Co si Češi myslí o muslimech, Syřanech a Romech* [tisková zpráva]. *FOCUS* – Centrum pro sociální a marketingovou analýzu, spol. s r. o. 2015. [citováno 07.05.2023]. Dostupné z: <https://www.soc.cas.cz/aktualita/co-si-cesi-mysli-o-muslimech-syranech-romech>.

MEDIAN. *Vztah a znalosti Čechů k muslimské minoritě k muslimské minoritě* [online].

MEDIAN s.r.o. (člen SIMAR) pro iDnes.cz, 2018. [citováno 10.05.2023]. Dostupné z: http://www.median.eu/cs/wpcontent/uploads/2018/07/Vztah_a_znalosti_Cechu_k_muslimske_minorite_web.pdf.

RABUŠIC, Ladislav a Beatrice Elena CHROMKOVÁ MANEA. *Hodnoty a postoje v České republice 1991-2017: pramenná publikace European Values Study*. Brno: Masarykova univerzita, 2018. ISBN isbn978-80-210-8803-0.

Sociologický ústav (Akademie věd ČR). *Detradicionalizace a individualizace náboženství v České republice 2006* [datový soubor] [online]. Ver. 1.0. Praha: Český sociálněvědní datový archiv, 2010 [citováno 14.03.2023]. DOI 10.14473/CSDA00100

Sociologický ústav (Akademie věd ČR). *Náboženství (ISSP 2018) - Česká republika* [datový soubor] [online]. Ver. 1.0. Praha: Český sociálněvědní datový archiv, 2019 [citováno 14.03.2023]. DOI 10.14473/ISSP00026

Sociologický ústav (Akademie věd ČR). *Národní identita (ISSP 2003) - Česká republika* [datový soubor] [online]. Ver. 1.0. Praha: Český sociálněvědní datový archiv, 2007 [citováno 10.04.2023]. DOI 10.14473/ISSP00012

STEM. *Co považuje česká veřejnost za nebezpečí pro naši zemi* [online]. STEM, Ústav empirických výzkumů, z.ú. 2015. [citováno 10.05.2023]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/co-povazuje-ceska-verejnost-za-nebezpeci-pro-nasi-zemi-2463/>.

STEM. *Jaký je vztah ČR k různým národům a etnikům* [online]. STEM, Ústav empirických výzkumů, z.ú. 2011. [citováno 10.05.2023]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/vztahy-obcanu-cr-k-ruznym-narodum/>.

STEM. *Jaký je vztah ČR k různým národům a etnikům* [online]. STEM, Ústav empirických výzkumů, z.ú. 2015. [citováno 10.05.2023]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/vztah-ceske-verejnosti-k-cizincum-brezen-2015/>.

STEM. *Strach z uprchlíků – odkud se vzal a s čím souvisí* [online]. STEM, Ústav empirických výzkumů, z.ú. 2015. [citováno 10.05.2023]. Dostupnost <https://www.stem.cz/strach-z-uprchliku-odkud-se-vzal-a-s-cim-souvisi/>.

TOMÁŠEK, Marek. *Odkud hrozí ČR nebezpečí* [online]. Tisková konference STEM. Praha: STEM, Ústav empirických výzkumů, z.ú. 2001. [citováno 08.05.2023]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/odkud-hrozi-cr-nebezpeci/>.

TUČEK, Milan. *Tolerance k vybraným skupinám obyvatel* [online]. NS_2003. CVVM, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i, 2020. [citováno 10.05.2023]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/5205-tolerance-k-vybranym-skupinam-obyvatel-brezen-2020>.

TUČEK, Milan. *Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám žijícím v ČR* [online]. NS_1703. CVVM, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i, 2017. [citováno 10.05.2023]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/4272-vztah-ceske-verejnosti-k-narodnostnim-skupinam-zijicim-v-cr-brezen-2017>.

TUČEK, Milan. *Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám žijícím v ČR* [online]. NS_1803. CVVM, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i, 2018. [citováno 10.05.2023]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/4588-vztah-ceske-verejnosti-k-narodnostnim-skupinam-zijicim-v-cr-brezen-2018>.

TUČEK, Milan. *Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám žijícím v ČR* [online]. NS_1903. CVVM, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i, 2019. [citováno 10.05.2023]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/4909-vztah-ceske-verejnosti-k-narodnostnim-skupinam-zijicim-v-cr-brezen-2019>.

TUČEK, Milan. *Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám žijícím v ČR* [online]. NS_2003. CVVM, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i, 2020. [citováno 10.05.2023]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/5203-vztah-ceske-verejnosti-k-narodnostnim-skupinam-zijicim-v-cr-brezen-2020>.

Univerzita Karlova. Fakulta humanitních studií. Centrum výzkumu vývoje osobnosti a etnicity. *Etnicita 2002* [datový soubor] [online]. Ver. 1.0. Praha: Český sociálněvědní datový archiv, 2005 [citováno 14.03.2023]. DOI.10.14473/CSDA00089